

PEDAGOGIA

Olga LACUNZA ESCARAY

HEZKIDETZA
PERTSONAREN GARAPEN
INTEGRALA HELBURU

GBL 2013

Facultad de Ciencias Humanas y Sociales
Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea

Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua

Lehen Hezkuntzako irakasleen Gradua

Gradu Bukaerako Lana

**HEZKIDETZA
PERTSONAREN GARAPEN INTEGRALA
HELBURU**

Olga LACUNZA ESCARAY

GIZA ETA GIZARTE ZIENTZIEN FAKULTATEA

NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOA

Ikaslea

Olga LACUNZA ESCARAY

Izenburua

Hezkidetza, pertsonaren garapen integrala helburu

Gradu

Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua

Ikastegia

Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea
Nafarroako Unibertsitate Publikoa

Zuzendaria

Lucia PELLEJERO GOÑI

Saila

Psikologia eta pedagogia

Ikasturte akademikoa

2012/2013

Seihilekoa

Udaberria

Hitzaurrea

2007ko urriaren 29ko 1393/2007 Errege Dekretua, 2010eko 861/2010 Errege Dekretuak aldatuak, Gradu ikasketa ofizialei buruzko bere III. kapituluak hau ezartzen du: “ikasketa horien bukaeran, ikasleek Gradu Amaierako Lan bat egin eta defendatu behar dute [...] Gradu Amaierako Lanak 6 eta 30 kreditu artean edukiko ditu, ikasketa planaren amaieran egin behar da, eta tituluarekin lotutako gaitasunak eskuratu eta ebaluatu behar ditu”.

Nafarroako Unibertsitate Publikoaren Haur Hezkuntzako Irakaslearen Graduak, ANECAk egiaztatutako tituluaren txostenaren arabera, 12 ECTSko edukia dauka. Abenduaren 27ko ECI/3857/2007 Aginduak, Haur Hezkuntzako irakasle lanetan aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizialak egiaztatze baldintzak ezartzen dituenak arautzen du titulu hau; era subsidiarioan, Unibertsitatearen Gobernu Kontseiluak, 2013ko martxoaren 12ko bileran onetsitako Gradu Amaierako Lanen arautegia aplikatzen da.

ECI/3857/2007 Aginduaren arabera, Haur Hezkuntzako Irakaslearen ikasketa-plan guztiak hiru modulutan egituratzen dira: lehena, oinarrizko prestakuntzaz arduratzen da, eduki sozio-psiko-pedagogikoak garatzeko; bigarrena, didaktikoa eta diziplinakoa da, eta diziplinen didaktika biltzen du; azkenik, Practicum daukagu, zeinean graduoko ikasleek eskola praktiketan lortu behar dituzten gaitasunak deskribatzen baitira. Azken modulu honetan dago Gradu Amaierako Lana, irakaskuntza guztien bidez lortutako gaitasun guztiak islatu behar dituen. Azkenik, ECI/3857/2007 Aginduak ez duenez zehazten gradua lortzeko beharrezkoak diren 240 ECTSak nola banatu behar diren, unibertsitateek ahalmena daukate kreditu kopuru bat zehazteko, aukerako irakasgaiak ezarri, gehienetan.

Beraz, ECI/3857/2007 Agindua betez, beharrezkoa da ikasleak, Gradu Amaierako Lanean, erakus dezan gaitasunak dituela hiru moduluetan, hots, oinarrizko prestakuntzan, didaktikan eta diziplinan, eta Practicumean, horiek eskatzen baitira Haur Hezkuntzako Irakasle aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizial guztietan.

Lan honetan, oinarrizko prestakuntzako moduluak hezkidetzaren alor ezberdinak aintzat hartuz hezkuntza eredu ezberdin batean sakontzeko kontuan hartu beharreko gai edo izpide ezberdinak ezagutzeko bidea eman digu, zeinean inongo genero ezberdintasunik egin gabe, ikaslearen garapen integrala bilatzen den. Oinarrizko prestakuntzaren bitartez hezkuntzaren alor psikologikoak, sozialak eta pedagogikoak bereganatu dituzte eta lan honetan hiru alor horiek adierazten dira; hezkidetzak zer nolako eragina duen ikasleen garapen psiko-ebolutiboan, zer nolako eraginak alderdi sozialean (gizartearen eragina hezkuntzan eta alderantziz) eta amaitzeko zer nolako alderdi didaktikoak aintzat izango diren hezkuntza hezkidetzaillea abian jartzeko.

Didaktika eta diziplinako moduluak bidea eman digu irakaskuntza-ikaskuntza prozesuan parte hartzen duten agenteak ezagutzeko eta hauen aplikazioa. Baita ikasleen garapen psikologikoaren prozesua ezagutzeko eta ikasgai ezberdinetan zer nolako didaktika prozesuak, teknikak, teoriak etab. garatzen diren ezagutzeko. Lan honetan hezkidetzaren ikaskuntza-irakaskuntza prozesu konplexuan parte hartzen duten elementu ezberdinak aintzat hartzeko eta garapen integrala lortzeko zein alor garatu beharko diren ezagutzeko.

Halaber, Practicum moduluak bidea eman digu “curriculum erreala” ikusi ahal izateko eta hezkuntza prozesua zuzenean behatu ahal izateko, baita ikastetxe bateko funtzionamendua behatu ahal izateko eta honen egunerokotasuna. Lan honetan neska eta mutilen arteko harremanak behatu ahal izateko eta horietan sakontzeko parada eman du practicumak, metodologiaren nondik norakoak aztertzeko eta hezkidetzak zein modutan aplikatzen den behatzeko.

Beste alde batetik, ECI/3857/2007 Aginduak ezartzen du, Gradua amaitzerako, ikasleek gaztelaniazko C1 maila eskuratuta behar dutela. Horregatik, hizkuntza gaitasun hau erakusteko, hizkuntza honetan idatziko dira “La importancia y uso del lenguaje en el ámbito educativo” eta “Lenguaje e influencias de los cuentos populares” atala, baita hurrengo atalean aipatzen den laburpen derrigorrezkoa.

Laburpena

Gaur egungo gizartean emakume eta gizonen arteko desoreka eta desberdintasun anitz daude. Hezkidetza desoreka horiek gaituz pertsonaren garapen integrala bilatzen duen hezkuntza eredua da, gizonak eta emakumeak parekidetasunean hartzen dituenak. Lan honetan hezkidetzaren inguruko hainbat alor landu dira; hasteko Hezkuntza Sistemaren analisia egingen da genero ikuspegitik, hiru hezkuntza ereduetatik abiatuz gaur egungo egoera zein den modu esanguratsu batean azaldu ahal izateko. Marko teorikoarekin jarraituz generoaren garrantzia azpimarratuko da, egun dauden sexuen arteko ezberdintasun anitzak generoaren trataeran baitaude erroturik. Gaur egungo eskolaren egoera modu aberasgarriago batean analizatzeko, curriculumaren azterketa egingo da, berdintasuna eta diskriminazio eza aintzat hartzen diren ikusi ahal izateko. Bestalde hezkidetzan garrantzi handikoak diren hiru gai garatuko dira: jokoak, hezkuntza afektibo-sexuala eta azkenik hezkuntzaren garrantzia, ipuin tradizionalen azterketa eta hauek duten eragina modu zehatz batean aztertuz. Amaitzeko ikasgai ezberdinetan hezkidetza modu esanguratsu batean aplikatzeko nondik norakoak ematen dira.

Hitz gakoak: hezkidetza; berdintasuna; generoa; sexua; hezkuntza.

Resumen

En la sociedad de hoy en día encontramos muchas desigualdades entre hombres y mujeres en función de su sexo. La coeducación es un modelo educativo que, sobrepasando esas diferencias, busca el desarrollo integral de todas las personas. En este trabajo se desarrollan diferentes aspectos; para comenzar se hará un análisis del Sistema educativo con perspectiva de género partiendo de los tres modelos educativos que se han desarrollado en el Estado. haciendo así un análisis más significativo de la situación de hoy en día. Siguiendo con el marco teórico se subraya la importancia del género y la adquisición de éste, ya que muchas de las diferencias que encontramos entre hombres y mujeres están basadas en él. Para analizar la situación de la escuela actual, se examinará el currículo desde una perspectiva de igualdad y no discriminación. Además se abordan tres temas que son de vital importancia: los

juegos, la educación afectivo-sexual y la importancia del lenguaje, haciendo especial hincapié en la transmisión de los cuentos populares. Para finalizar encontraremos varias propuestas coeducativas para aplicar en las distintas áreas académicas.

Palabras clave: coeducación; igualdad; género; sexo; lenguaje.

Abstract

In today's society, we live through a lot of differences and imbalances between men and women. Coeducation is an educational model which seeks to overcome that fact and the full development of the individual, through equal treatment of men and women. In this work, different aspects of coeducation will be analyzed; to begin with, the current Educational System will be evaluated from a gender perspective, thus describing three educational models in order to give the whole picture of today's educational environment. Continuing with the theoretical framework, the importance of gender will be emphasized as a cause of the differences between the treatment of sexes today. Then, the educational curriculum will be assessed, hence testing if non-discrimination and equality have been properly integrated in it. On the other hand, three important areas of coeducation will be developed: games, sexual-affective education and the importance of language, the latter through the analysis of traditional tales and their influence in a specific way. Lastly, effective strategies will be provided towards the implementation of coeducation in different school subjects.

Keywords: coeducation; equality; gender; sex; language.

Aurkibidea

Sarrera

1. Aurrekariak, helburuak eta zalantzak	1
1.1. Aurrekariak	1
1.2. Helburuak	2
1.3. Zalantzak	3
2. Marko teorikoa	4
2.1. Eskola ereduen garapena	5
2.1.1. Eskola segregatzailea	5
2.1.2. Eskola mistoa	8
2.1.3. Eskola hezkidetzailea	11
2.2. Generoa	15
2.2.1. Generoa eta eskola	21
3. Garapena eta aplikazioa irakaskuntza praktikan	25
3.1. Curriculum arrunta eta curriculum ezkutua	25
3.1.1. Curriculum arrunta	25
3.1.2. Curriculum ezkutua	30
3.2. Jokoen garrantzia	34
3.3. Hezkuntza afektibo-sexualaren garrantzia	36
3.3.1. Garapen afektibo-sexuala eta eskola	39
3.4. La importancia y uso del lenguaje en el ámbito educativo	44
3.4.1. Lenguaje e influencia de los cuentos populares	48
3.4.1.1. Ipuin tradizional baten analisisa	52
4. Ondorio pedagogiko eta sozialak	68
4.1. Ondorio pedagogikoak	68
4.2. Ondorio sozialak	75
5. Ondorioak	
Erreferentziak	

1.AURREKARIAK, HELBURUAK ETA ZALANTZAK

1.1 Aurrekariak

Irakasle izango garen heinean aintzat izan behar dugu gizartearen aldaketaren ardura handia daukagula eta gizarte parekide eta osasuntsu bat eraikitze bidean zeregin handia daukagula. Horretarako, aldaketa sustatzeko tresnak ezagutu behar ditugu, baita proposatzen diren hezkuntza eredu berriak, horietako bat dugu hezkidetza.

Hainbat izan dira gai hau, hezkidetza, aukeratzera eraman nauten arrazoiak. Egungo mendebaldeko gizartean desoreka handiak daude emakume eta gizonen artean eta horiek, ezinbestez, eragina dute eskolan. Hala ere, eskola gizartea aldatzeko oso tresna erabilgarria da, han bizitzako lehenengo urteak igarotzen baititugu ezagutzak, jarrerak, harremanak eta beste hainbat gaitasun garatzen.

Maiz parekidetasunarekin harremana duten gaitasunen garatzea gurasoei atxikitu zaie, eremu pribatuan garatu beharrekoak baitira, eskolari alor kognitiboaren garapena utziz. Hala ere, eskolan alor kognitiboa baino askoz gehiago lantzen da, harremanak garatzeko espazio nagusia da, etengabeko kontaktuan baitaude ikaskideekin eta horren bitartez gaitasun sozial asko garatzen dira Lehen Hezkuntzako etapa osoan zehar.

Hezkidetza ezinbesteko hezkuntza eredu da gizartearen aldaketa sustatzeko, txikiak direnetik gure jendartean dauden ezberdintasun eta parekidetasun ezaz ohartzean eta hau lantzean, gutxika hauek desagertuz joango direlaren intentzioarekin. Horretarako, emakumeek alor ezberdinetara egindako ekarpenak aintzat hartzea ezinbestekoa da, baita haien ezagutzak ikasgelan integratzea, ez soilik gizonenak, egungo eskolan gertatzen den bezala.

Emakume eta gizonen arteko parekidetasun ezak eskolan era askotan isladatzen da, lanean ikusiko den bezala, hala ere gero eta gehiago dira abian jartzen diren proposamen eta proiektuak desberdintasun horiek desagerrarazteko asmoarekin, gizarte berri bat eraikitze bidean.

1.2 Helburuak

Honako hauek dira lan honen helburuak:

1. Hezkidetzaren trataera Hezkuntza Sistemaren garapenean aztertzea.
2. Hezkidetzaren inguruan egiten diren planteamenduak eta honen aplikaziorako ematen diren jarraibideak ezagutzea.
3. Gaurko egun jarraitzen den eskola eredua genero perspektibatik aztertzea, hezkidetzaillea den aztertzeke.
4. Eskola mistoa eta hezkidetzaillearen arteko ezberdintasunak aztertzea.
5. Curriculum arrunta eta curriculum ezkutuaren eraginak genero eta berdintasun alorretik ezagutzea.
6. Curriculum arrunta eta curriculum ezkutuaren arteko desberdintasunak zehaztea.
7. Berdintasuna curriculum arruntaren zein puntuen bitartez bermatzen den zehaztea.
8. Curriculum ezkutua zer den ezagutzea eta zer nolako eragileen bitartez eragiten du hezkuntzan.
9. Hezkuntza afektibo-sexualak duen garrantzia ezagutzea.
10. Hezkuntzaren garrantzia genero perspektibatik aztertzea.
11. Jokoen garrantzia berdintasunezko harremanak eraikitzean aztertzea.
12. Ipuin tradizional edo popularrak genero perspektibatik aztertzea, hauek transmititzen duten mundu ikuskera eta rolak aztertuz.

1.3 Zalantzak

Lana burutzeko hainbat zalantza hartu nituen izpide;

Lan honen zalantza nagusia honakoa da: zer da benetako hezkidetza? beste modu batean esanda, hezkidetzalea al da gaur egungo eskola?

- Berdina al da eskola mistoa eta eskola hezkidetzalea?
- Ezagutza femeninoak aintzat hartzen dira curriculuma planteatzerako orduan?
- Berdintasuna dago neska eta mutilen artean gaur egun dagoen Hezkuntza Sistematan?
- Sexista al da eskolan erabiltzen den hezkuntza?
- Zer nolako garrantzia dauka hezkuntza afektibo-sexualak ikaslearen garapenean?
- Zer nolako formakuntza beharko luke irakaslegoak hezkuntza hezkidetzalea emateko?

2. MARKO TEORIKOA

Jaiotzen garenetik izaki sozialak gara, honek kultura batean dauden eragile askorenean hezteak suposatzen du; hezkuntza, jateko era, higieena, irudia, lana, aisia, hizkuntza... batzuk menderatzea. Guzti hauek, maiz, genero ikuspuntu batetik egiten dira, neska eta mutilak modu ezberdinez hezteak eragiten du, ohitura eta izaera ezberdinak berenagatuz. Aurrerago ikusiko den bezala, familiak eta eskolak dira horren eragile nagusiak. Lan honetan beste hezkuntza eredu bat proposatzen da; hezkidetzak. Hezkidetzak neska eta mutilen artean sortzen diren jerarkiak ezabatzea bilatzen du, generoa kontuan hartzen ez duen hezkuntza bat emanez.

Esan genezake era global batean hezkidetzak, edo kohezkuntza, pertsonen garapen integrala bilatzen duen hezkuntza ereduak dela, ikasleen gaitasun, ahalmen eta interesak kontuan hartuz eta inongo sexu bereizketarik egin gabe.

Hezkidetzak autore askok aztertutako gaia izan da, hona hemen horietako batzuk hezkidetzaren inguruan emandako definizioak:

“Hezkidetzak ez da bi sexuko indibiduoak gela berdinean sartzeko, ezta bateratzeko, eredu bakar baten antolakuntzaren bitartez ezberdintasunak ezabatzea. Ez da neska eta mutilen pentsakerak bateratzeko baizik eta, ezberdina dena errespetatzeko erakustea eta aniztasunak eskeintzen digun aberastasunaz disfrutatzea”¹ (Moreno, Monserrat. 1993:68)

“Hezkuntza filosofia berria da hezkidetzak, femenino eta maskulinoaren estereotipoak apurtuz, Hezkuntza alor afektibo, kognitibo eta jarrerazkoak aintzat hartzen dituena. Pertsona ardatza izanik, helburua bere garapen globala eta integrala izanena da, bere ahalmen guztien garapenarekin bat”² (Salas, Begoña. 1994:35)

¹ “Coeducar no es yuxtaponer en una misma clase a individuos de ambos sexos, ni tampoco es unificar, eliminando las diferencias mediante la presentación de un modelo único. No es uniformizar las mentes de niñas y niños sino que, por el contrario es enseñar a respetar lo diferente y a disfrutar de la riqueza que ofrece la variedad”

² “La coeducación es una nueva filosofía educativa, que rompiendo los estereotipos masculino y femenino, abordase la Educación, desde el punto de vista afectivo, cognitivo y actitudinal, tomando el centro como persona, como fin, su crecimiento global e integral, y como procedimiento de desarrollo de todas sus capacidades”

“Hezkidetza hezkuntza gunetan lantzen edo begiztatzen diren inguruko zalantzak kaleratzen dituzten zeharkako balore/eduki/ardatzak dira”³ (López Rodríguez, Francesc. 2002:10)

“Genero independentziarekin pertsonen autonomia sustatzen duen eskola integratzailea, egunerokotasunarekin harremana duena horretan (esparru pribatua) zein praktika eta irakaskuntzaren edukietan (esparru publikoa)”⁴(Subirats, Marina. 2002:135)

2.1 Eskola ereduen garapena

Aurrerago azalduko den bezala, Hezkuntza Sistema modernoa sortu zenetik XVIII hiru eskola mota igaro dira; eskola segregatzailea, eskola mistoa eta azkenik, hezkidetzailea. Hala ere, eskola hezkidetzailea oraindik garapen bidean dagoen proiektu gisa uler dezakegu.

Askotan eskola mistoa eta hezkidetzailea nahastuak izan dira; hurrengo lerroetan saiatuko gara azaltzen bi eredu hauen ezberdintasunak, eskola hezkidetzailea hobeki ulertu ahal izateko. Beraz, hurrengo lerroetan Espainiar Estatuko Hezkuntza Sistemaren analisia egingen da, hiru eskola ereduetan oinarrituz, oinarriak eta izandako garapenak azalduz.

2.1.1 Eskola segregatzailea

Marina Subirats eta Cristina Brulletek (2002) zehazten duten bezala, historikoki aitorpena edo onespena izan duen eskola bakarra mutilen eskola izan da, emakumeen hezkuntza eskubidea oso berantiarra izan baitzen. Mutilei zuzendutako hezkuntzari

³ “La coeducación es de aquellos valores/contenidos/ejes transversales en los que se pueden presentar dudas acerca de cómo se trabajan/se contemplan en los centros educativos”

⁴ “Una escuela en tanto que integradora y potenciadora de la autonomía de las personas con independencia del género, a partir de la cotidiana (como esfera de lo privado) en las prácticas y en los contenidos de la enseñanza (como esfera de lo público)”

buruzko eztabaidak hauen garapen eraren ingurukoak ziren eta eskolak horren ardura izan zezaken ingurukoak; nesken hezkuntzaren ingurukoak aldiz, hauek Hezkuntza Sistemaren barnean egotearen ingurukoak.

XVIII. mendean, Moyano Hezkuntza Legea (1857) indarrean jarri zen eta horrek Hezkuntza Sistema modernoari eman zion hasiera. Hezkuntza Lege honek aldaketa handiak ekarri zituen; emakumeen hezkuntza ofiziala derrigorrezkoa bilakatu zen lehenengo aldiz, ordura arte soilik gizonak baitzeuden Hezkuntza Sistemaren barnean. Hala, Lege honek neska zein mutilentzako hezkuntza 6-9 urte bitartekoa izan beharko zela zehazten zen eta bakoitzaren hezkuntzaren nondik norakoak. Nesken eta mutilen hezkuntza bermatzen zen arren, curriculum ezberdinak garatzen zituzten; maskulinoa eta femeninoa, bakoitzari gizarte etorkizun desberdina emanez, ezberdintasun naturaletan oinarrituz.

“Eskola segregatzailea” kontzeptua neskak eta mutilak bereiztuak dauden eskola da, eremu fisiko ezberdinak erabiliz eta Curriculum ezberdinak garatuz sexuaren arabera. Modu honetan neskek eta mutilek jasotako hezkuntzak helburu ezberdina zuten; mutilen kasuan gune publikoetara iristeko hezkuntza jasotzen zuten, hau da, instituzioak, zerbitzua eta goi mailako karguetara, besteak beste. Nesken kasuan aldiz gune pribatuetara zuzendutako hezkuntza jasotzen zuten, hau da, etxeko eta familiaren zaintzara zuzenduta. Azken eredu honetan, emakumeak emakume izanagatik zituen gaitasunen garapenean oinarritzen zen, berezkoak eta naturalak ziren gaitasunak alegia. Hau sustatzeko xedez, neskei zuzendutako hezkuntzan apaltasuna, adeitasuna, beldurra, menpekotasuna, xumetasuna, samurtasuna, pairamena... hau da, “besteentzako izatea” bezalako izaera ezaugarriak garatzen ziren eskolan landutako curriculumaren bitartez.

Begoña Salasek (1994) esandakoaren arabera, ikastetxe segregatuak generoaren eraikuntza sozialean oinarritzen ziren, han garatzen ziren gaitasun eta baloreak sexuaren arabera modu ezberdinez landuz. Ez ziren soilik eduki ezberdinak ematen, baizik eta jarrera eta arau moral desberdinak ere. Autore honek garai hartako emakumeek jasotako hezkuntza aztertzeke lau ardatz proposatzen ditu:

- Jasotako hezkuntzaren helburua. Emakumeek jasotako hezkuntzaren xede nagusia etxeko lanak egiteko gai izateko zuzenduak zeuden, baita izanen zituen seme-alaben eta senarraren zaintza egokira zuzenduak.
- Helburuak, edukiak eta metodologiak.
- Honen garapen eta aplikaziorako erabilitako baliabide ekonomiko eta giza baliabideak, Estatuak eskaintako garrantzia etab. Guzti hauek oso eskasak ziren mutilei zuzendutako hezkuntzarekin alderatuz gero.
- Azkenik, emakume irakasleek jasotako soldata baxuagoa zen beste sexuko irakasleekin alderatuta.

Beraz esan daiteke bi sexuek jasotako hezkuntzek helburu, eduki eta jarrera arau ezberdinak zituztela. Mutilen curriculuma osatuagoa eta konplexuagoa zen, hauek gizaki autonomoak izatera zuzendua baitzegoen. Emakumeari zuzendutakoa aldiz mutilei zuzendutakoaren zati bat hartzen zuen eta etxeko lanen garapenean oinarritzen zen. Luzuriagak, Begoña Salasek (1994) aipatua, Hezkuntza akademiak emakumeen hezkuntzari garrantzia ematen zion, honek berebiziko garrantzia baitzeukan haien semeek jasoko zuten hezkuntzan.

Amparo Tomék (2002) zehazten duen bezala, 1909. urtean indarrean jarritako Legeak derrigorrezko hezkuntza 12 urtera artekoa bilakatu zen bai neska zein mutilentzako, gainera eskola mistoa agertu zen, non neskak eta mutilak gune fisiko berdinak erabiltzen zituzte. Bestalde, neskei zuzendutako curriculumean ikasgai gehiago lantzen ziren; hasierako curriculum femeninoan lantzen ziren kristautasuna, historia sakratua, eskulanak, gaztelania, aritmetikaz gain, besteen artean, zuzenbidearen oinarriak, fisika, kimika, zientziak eta gorputz ariketak lantzen ziren. Hala ere, curriculum sakontze eta zabaltze honek ez zuen arrakasta handirik izan Estatuaren baliabide ekonomiko urrien eta irakasleek formakuntza faltaren ondorioz.

Frankismo garaiko (1939-1975) Hezkuntza Sistemaren inguruan jardutean, kontuan izan beharko dugu elizaren eragina, erabatekoa baitzen eskolan, batik bat nesken eskoletan. Ezin dugu ahaztu Estatu eta eliza sutsuki lotuta egon direla orain dela gutxi

arte eta hala, elizak Estatuaren ekintza guztiak onartu behar zituen. Ikasle guztiek hezkuntza erlijiosoan jasotzen zuten eta ikastetxeko eduki guztietan presente zegoen. Elizak transmititzen zuen emakumearen ikuspegia sustatzen zen eskolan, emakumeek bereganatuz; gizonen, familiaren eta etxeko lanetarako prestatuz. Frankismoak eskola mistoa guztiz debekatu zuen, mugimenduaren ideiekin bat ez baitzetozen eta bere ideologiaren arabera ez zituen emakume eta gizonen rol naturalak errespetatzen.

Amparo Tomé (2002) aipatzen duen bezala, Frankismoak hezkuntza adoktrinamendu gisa erabili zuen, garai hartako Europan garatzen ari ziren erregimen faxistak bezala, Alemania eta Italia kasu. Frankismoak, Franko honen buru zelarik, gerra zibila hasi zenetik (1936-39) elizari ordaindu zion hezkuntza bere esku egoteko, modu honetan II. Errepublika garaian (1931-1936) egindako aurrerapen guztiak guztiz atzera bota ziren. Gizonak gune publikora bideratuz eta emakumeak aldiz, gune pribatuetara.

Elizak honako aldaketak indarrean jarri zituen:

- Eskola mistoa debekatzea.
- Emakumeek jasoko zuten hezkuntza berezia zehaztea.
- Edozein informazio sexualaren debekatzea.

2.1.2. Eskola mistoa

Eskola mistoa, gaur egun ezagutzen dugun bezala, mutil zein neskentzat berdinak diren eskolak dira, eremu eta *curriculum* berdina lantzen dutelarik.

Eskola mistoari buruz hitz egitean, bi garai ezberdindu beharko ditugu:

- 1) 1909. tik aurrera eta bereziki II. Errepublika garaian garatutako eskola mistoa, hezkidetzaillea deitua, baina gaur egun ezagutzen den eskola mistoaren ezaugarriekin.
- 2) 1970an, frankismoaren azken urteetan, indarrean jarri zen *Ley General de Educación* Hezkuntza Legeak aurrera eramandako eskola mistoaren garapena, curriculum bateratuarekin.

Begoña Salasek (1994) aipatzen duen bezala eskola mistoak argia ikusi zuen lehenengo aldiz Estatuan 1909an onartutako *Real Decreto* baten bitartez, hau hezkidetza terminoaren pean sortu zelarik. Hala ere, eskola gutxi batzuetan aplikatu zen (eskola anarkistak, Montessori eskolak eta *Institución Libre de Enseñanza*) eta hauetan neska eta mutilek gela barruan bereizten ziren. Eskola hauek II. Errepublika garaian sortu ziren ordura arteko beste oinarriekin, emakume eta gizonen arteko parekidetasuna bilatuz eta emakumeek jasotako diskriminazioa aintzat hartuz. Era berean, dekretu horretan neskentzat zuzenduak ziren ikasgaiak eta edukiak ere zehazten ziren.

Institución Libre de Enseñanza delakoa, XIX. mendearen amaieran sortu zen iraultza pedagogikoa bilatzen zuten intelektual batzuen ideietan oinarrituz. Ikaslea prozesu pedagogiko ororen ardatza izatea proposatzen zuten eta dogmarik jarraitzen ez zuen eskola bilatzen zuten, haurren hezkuntza integrala bilatuz. Hasieran eskola pribatu laiko gisa hasi zen, hala ere II errepublika garaian hezkuntza publikoan garrantzia hartu zuen. Instituzio honek hezkidetza edo hezkuntza mistoaren beharra adierazten zuen.

(<http://gloriamarti.blogspot.com.es/2011/02/la-institucion-libre-de-ensenanza-ile.html>

2013/06/02 erabilgarri)

Gogoan izan behar da II. Errepublika garaian hezkidetza terminoa erabiltzen hasi zenean eta honen inguruko debateak sustatzen hasi zirelarik, hau gaur egun ezagutzen dugun eskola mistoari egiten dio erreferentzia eta ez egungo hezkidetza kontzeptuari. Eskola mistoaren beharra adierazten zuten, beharrezkoa baitzen emakumeak historian zehar jasan zuen gutxiagotasunari aurre egiteko, eta gutxiagotasun hori ez zen desagertuko neska zein mutilek ikasketa berdinak jaso arte.

Eskola mistoaren bigarren epealdia 1970. urtean indarrean jarritako *Ley General de Educación* horrekin batera kokatzen dugu. Amparo Tomék (2002) zehazten duen bezala, Lege honek eskola mistoa onartu eta indarrean jarri zuen, hala ere eskola eredu hau ez zen hezkuntza publikoan derrigorrezkoa bilakatu 1984/85 urtera arte, eskola segregatuak guztiz desagertu zirenean alegia.

Aipatutako Hezkuntza Lege honek aldaketa ugari ekarri zituen; neska eta mutilendako curriculum berdina finkatzen zen, espazio berdinak elkarbanatzea eta joku berdinak garatzea, besteen artean. Amparo Toméren (2002) esanetan, Legeak zehazki aipatzen

ez duen arren genero arteko diskriminazio eza eta aukera berdintasuna aintzat hartzen zituen. Hala, berdintasun formala lortu zuen baina ez, ordea, planteatutako helburu garrantzitsu bat: neska eta mutilen arteko benetako aukera berdintasuna.

Marina Subiratsek (1995) soziologoak eskola mistoaren ezarpenean hiru fase ezberdindu zituen:

Lehenengoan (1970-78) eskola mistoa finkatu zen eta eskolaratze femeninoan aurrerapen nabariak egon ziren. Bigarrenean (1979-1985) neska eta mutilek jasotako hezkuntzaren inguruko hausnarketak abian jarri ziren, zehazki hauek neskengan zuten ondorioetan. Honela, eskola mistoan jarduten zuten mekanismo androzentrikoen desagertzea sustatzeko berrikuntzak martxan jarri ziren.

Era berean, “hezkuntza ez sexista” edo “hezkidetza” kontzeptuak biltzen zuten hezkuntza helburuak proposatu ziren. Hirugarren eta azken faseak (1986-95) LOGSE (1990) Hezkuntza Legea integratzen du. LOGSEk hezkuntza aldaketa bilatzen zuen berdintasun politiketan oinarrituz, genero parekidetasuna bilatuz eta hezkuntzak eragiten zituen diskriminazio agenteen identifikazioa eta trataera.

Esan bezala, 1970. urtean lege hau aplikatzerako orduan, ez zen gizonezko generoaren eta emakumezko genero garapenaren kritikarik egin. Ez zen nesken aldeko diskriminazio politikarik aurreikusi. Ez zen argitu pertsona bezala zer balioetan heziko ziren. Ez zen aztertu irakasgaietan transmititzen zen androzentrismoa; esaterako, historian, filosofian, zientzian. Horrela, emakumeek gizonei zuzendutako hezkuntza eredia bereganatu zuten, gizonaren eraikuntza sozio-kulturalean oinarrituta eta gainera, ikasgai gehiago landu behar zituzten.

Honek ondorio anitz ekarri zituen, Begoña Salasek (1994) eredu androzentristaren hainbat adibide ematen ditu:

- Hizkuntza; gaztelania erabiltzean genero maskulinoa erabiltzen da neutro gisa eta gizona munduaren ardatz gisa hartzen da.
- Testu liburuetan gizonak emakumeak baino maiztasun handiagoarekin ateratzen dira eta emakumeak agertzean, etxerako lanetan edo ama gisa ateratzen dira.

- Material didaktikoak curriculum maskulinoaren eredu garbiak dira eta ikasgai ezberdinetan, esaterako zientziak edo historia, ez dira emakumeen lanak islatzen.

Marina Subiratsek (2002) egindako ikerketetan adierazten du 1990ko LOGSEk sexu araberako diskriminazio eza aipatzen duela Lehen Hezkuntzaren oinarri eta xedetzat. Etapa honetako ardatzat hartuz eta garrantzi handia emanez, Hezkuntza Lege aurrerakoia izan baitzen. Modu honetan hasi zen hezkidetza era sakonago batean lantzen.

Gaur egun indarrean dagoen Hezkuntza Legea, *Hezkuntza Lege Organikoa* (2006) delakoak, hezkuntza hezkidetzaillearen hainbat ardatz hartzen ditu kontuan. Hezkuntza Lege honek zehazten du 5. artikuluan, ezagupen arloei dagokiona, arlo guztietan arreta berezia emanen zaiola gizonen eta emakumeen arteko berdintasunari. Irakaskuntzaren oinarritzat indarkeriaren aurkako jarreraren garapena eta gizon eta emakumeen arteko berdintasuna bultzatzea hartzen ditu, besteak beste. Gainera, ikasleen garapen integrala ere aipatzen da Lehen Hezkuntzaren xedetzat Legearen 4. artikuluan, ikasleak etapa honetan garatuko dituen gaitasunak modu integratuan izatea aipatzen baita. Halaber curriculumean, aurrerago modu zehaztu batean azalduko den bezala, berdintasunak, diskriminazio ezak, garapen integrala eta ildo horretako kontzeptuak berebiziko garrantzia hartzen dute, ikasgai guztietan presente daudelarik.

2.1.3. Eskola hezkidetzaillea

Eskola hezkidetzaillearen inguruan jarduteko, hainbat puntu hartu beharko ditugu kontuan. Hasteko, eskola hezkidetzaillearen kontzeptua ez da guztiz finkatu, prozesu luze eta konplexu baten baitan baitago.

Marina Subiratsen (1998) esanetan neska eta mutilek hezkuntza eskubide berdinak dituzten arren eta hezkuntza esparru guztietan berdintasun ofiziala izan arren, ezberdintasun eta diskriminazio kutsuak diraute, batik bat emakumeek pairatzen dituztenak. Gaur egun ematen den hezkuntza gizarteak gizonari atxikitutako roletan oinarritzen da, emakumeei historian zehar atxikitutakoak ahaztu direlarik. Arrazoi honengatik etorkizuneko hezkuntzak aurrera egin behar du hezkidetzaruntz. Horrela, defendatzen du etorkizuneko hezkuntzak aintzineko rol maskulino eta femeninoak,

hau da, eremu publiko zein pribatuetakoak, gizarte guztiari esleitzea sexu independentziarekin. Horrela ikasleek alor ekonomiko, pertsonal zein gune pribatuetan autonomia lortzeko hezkuntza jasoko duten hezkuntzan pentsatu behar da.

Ildo berean, Maider Gonzalezek (2012) pertsonak osotasun batean heztearen garrantzia aipatzen du, garapen osoa kontuan izanik. Begoña Salasek (1995) eskola hezkidetzaillearen inguruan jardutean, egungo eskola mistoak hezkidetzailleetan bihurtzearen beharra adierazten du, ikasle guztien garapen integralaren garapena sustatzen duen hezkuntza eredua.

Hezkidetzak, beraz, emakumeen jakintzak integratu beharko ditu. Honen garrantziaren inguruan jarduten du Núria Solsonak (2001) emakumeen jakintzetan sakontzea ezinbestekotzat hartzen du hezkidetzak kontzeptuan murgiltzeko. Emakumeen jakintzak, hau da, emakumeek tradizioz bereganatu dituzten ezagutzak, curriculum kulturala osatu dute, hezkuntza ez formalaren barnean (sistema formalatik at dagoena, alegia) kokatzen diren ezagutzak. Esaterako elikadura edo zaintzaren inguruko jakintzak garatzea ezinbestekoa da, hala ere hauek ez dira gure Hezkuntza Sistemaren barnean sartzen, baizik eta ahoz aho transmitituak izan direla. Egun, Europako herrialde batzuetan, Finlandia esaterako, sukaldaritza, etxeko ekonomia eta autonomia garatzeko hezkuntza lantzea derrigorrezkoa da eskolan.

Hezkidetzaren ildotik, Beatriz Ugartek (2005) *Pentatasuna* izeneko eredua proposatzen du. Hezkuntza eredu honek orain arteko beste ereduak gehitzen diena zera da: pertsonaren garapen integralaren ikuspegia. Ikaslea bera da irakaskuntza-ikaskuntza prozesuaren erdigunea, protagonista eta egilea. Pertsonaren garapen integrala lortu behar dela diotenean, pertsonaren bost dimentsio lantzeaz ari gara:

1. Identitatea
2. Gorputza
3. Adimena
4. Gizartea
5. Emozioak (arlo afektiboa)

Bea Ugarteren esanetan, *“Aprendizaia prozesuan kontuan izan behar diren bost klabe zehazten dira: sintonia (zeure buruarekin eta inguruarekin harmonian egotea), komunikazioa, ikasten jakitea, gatazken konponketa eta elkarbizitza.”*. (Ugarte, Beatriz, 2005:13) Bestalde, masa kritikoaren sorketa izanen da hezkuntzaren beste zeregina Beatriz Ugarteren arabera (2005), neska-mutilei harremanak modu positiboan eraikitzeko estrategiak eman behar dizkie eskolak, gizartetik jasotzen dituzten harreman ereduak zalantzan jarritz.

Eskola hezkidetzaillearen beste ardatza hezkuntza esanguratsua da. Hezkidetzak bizipen eta egoera ezberdinez baliatzen da ikaskuntza eta ezagutzak sortzeko; horrela, emakumeak tradizioz egin dituen zereginak kontuan hartzen ditu, curriculum femeninoa ere aintzat hartuz.

Asko izan dira autore ezberdinek egindako proposamenak eskola hezkidetzaillearen inguruan, alderdi asko kontuan hartu baitira. Mª Angeles Espinosak (2010) eskola hezkidetzaillearen inguruko jarraibide batzuk ematen ditu, eskola honen helburuak zehaztuz. Hona hemen horietako batzuk:

- Gizarteratzearen ondorioz suertatzen diren nesken eta mutilen arteko desberdintasunak desagerraraztea.
- Tradizionalki “maskulinoak” eta “femeninoak” izan diren baloreen garrantzia parekatzea.
- Pertsonaren garapen integrala bilatzen dituen metodologiak planteatzea ikaslearen interesen eta ahalmenen arabera, sexua kontuan izan gabe.
- Ezberdintasun fisikoek ezberdintasun psikologikoak baldintzatzen dituztelaren ideia alboratu.
- Hezkuntza Proiektu hezkidetzailleak diseinatzea.
- Emakumeen papera ezagutzaren alor ezberdinetan argitaratzea, material eta unitate didaktiko ezberdinak sortuz.

2.2. Generoa

Hezkidetzak emakume eta gizonen arteko berdintasuna bilatzen du. Beraz gai honen inguruan jardutean, ezinbestez hainbat kontzeptuen garrantzia azpimarratu beharra dago, hauek berebiziko garrantzia hartzen baitute hezkuntza genero perspektiba batetik aztertzean. Sexua, generoa, parekidetasuna eta androzentrismoa bezalako kontzeptuen berri eman beharra dago, hezkidetzak eta gaur egungo Hezkuntza Sistema modu aberasgarriago batean aztertu ahal izateko.

Horrela, beharrezkoa da kontzeptu ezberdinen definizioa egitea. Hasteko, Leticia Benítezek (2010) emandako sexu eta genero definizioetan oinarrituko gara, aurrera egingo den trataera modu esanguratsuan ulertu ahal izateko.

Sexua: pertsona bakoitzaren ezaugarri fisiko, genetiko eta naturalei egiten die erreferentzia. Hauen bitartez emakumeak eta gizonak ezberdintzen ditugu eta ezaugarri unibertsal eta naturalak dira.

Generoa: emakume eta gizona izateagatik gizarteak egindako ezberdintasunei egiten dio erreferentzia. Horrela, gaitasun, ahalmen eta lan ezberdinak egokitzen dira sexuen arabera eta generoa konfiguratzeko da; maskulinoa eta femeninoa.

Generoaren kontzeptuaren definizio eta sorreran eragin handia izan zuen Simone de Beauvoiren *“Bigarren sexua”* liburuak, zeinean non emakumeak ez zirela, baizik eta egiten zirela baieztatzen duen. Esaterako Margaret Meadek (1987) aipatzen zuen gure kulturatik at begiratzean, ikus dezakegula nola tribu ezberdinetan genero ezaugarri ezberdinak bereganatzen dituzte eta hauek ere naturaltzat ikusten dituzte. Tchambuli tribuan esaterako, etxeko lanak eta zaintza lanetaz arduratzen ziren, emakumeak bitartean kanpora ateratzen ziren dirua lortzeko eta familiaren ongizate ekonomikoaz arduratzen ziren. Jarrerari dagokionez, emakumeek aktiboak eta izaera gogorra zuten, gizonek aldiz, kuxkuxean ibiltzen ziren eta joera sentikorragoak zituzten. Beraz generoa aldagai askoren baitan dago; sexua, etnia, ekonomia, lan banaketa, demografia eta garaia, besteak beste. Hauek etengabeko aldaketan daude, ez dira finkoak inondik inora.

Bestalde, Mónica Cabanillas, Ángela Paris eta M^a del Mar Padrón (2008) hezkuntza genero perspektiba batetik aztertzeke aintzat izan behar ditugun beste kontzeptuak definitzen dituzte:

Estereotipoa: gizarte edo talde baten kideen gainean inposatzen edo aplikatzen den iritzia, klise bihurtuz. Talde baten gainean sortzen den irudi konbentzionala.

Androzentrismoa: egungo gizartearen oinarria da. Termino honek gizona unibertsoaren erdigunetzat hartzen duen mundu ikuskera eta pentsamenduari egiten dio erreferentzia, aldi berean emakumea bigarren maila batean geratzen delarik. Historian zehar eman den androzentrismoa dela eta, gizonak legeak, gizarte-antolaketa, indarra, politika...eta abarrez arduratu izan da, bere ikuspuntua unibertsaltzat hartuz eta emakumearen papera alboratuz. Ezin dugu ahaztu emakumeek ere patriarkatuaren rola bereganatu dituztela, hauek onartuz eta erreproduzitzen, pentsamendu androzentrikoaren parte hartzaileak izanik.

Sexismoa: pertsona baten sexuan oinarritutako edozein diskriminazioari egiten dio erreferentzia, pertsona batek beste batengan duen jarrera ezaugarri biologikoen arabera.

Feminsmoa: feminismoa gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna bilatzen duen mugimendu soziala da. Mugimendu honen inguruko teoria edo aipamen asko kaleratu dira, hona hemen Victoria Sauk (1981) emandako feminismoaren definizioa:

“Feminismoa XVIII. mende bukaeran hasten den mugimendu sozial eta politikoa da, emakumeak talde edo giza kolektibo gisa aitortzen dituen, eta haiek gizonen aldetik jasandako opresioa, menpekotasuna eta esplotazioa onartzen dute. Hau patriarkatuarengandik ekoizpen ereduaren historiako fase ezberdinetan pairatutako menpekotasuna salatzen zuen, bere sexua askatuz gizartearen eraldaketak ahalbidetzeko” (Sau, Victoria. 1981, 135) ⁵

⁵*El feminismo es un movimiento social y político que se inicia formalmente a finales del siglo XVIII - aunque sin adoptar todavía esta denominación- y que supone la toma de conciencia de las mujeres como grupo o colectivo humano, de la opresión, dominación, y explotación de que han sido y son objeto por parte del colectivo de varones en el seno del patriarcado bajo sus distintas fases históricas de modelo de*

Hezkidetza teoria feministen eraginez sortutako hezkuntza eredua dela esan dezakegu. Hainbat autoreek feminismoaren teoriek hezkuntzan izandako eragina aipatzen dute, hona hemen hainbat adituk emandako hezkuntza eta feminismoaren arteko harremanaren garrantzia:

“Feminismoak emakumeen giza garapena modu aberasgarri batean ahalbidetzen duen Hezkuntza Proiektuari eman dio garrantzia. (...) Genero ikuspuntua duen hezkuntza bat, emakume eta gizonei zuzentzen dena haien arteko genero harremanak aldatzeko xedearekin, jarrera, balore eta praktika aldaketaren bitartez; finean, eguneroko bizitza birformulatzea”⁶ (Barffuson, René; Revilla Fajardo, Jorge A.; Carrillo Trujillo, Carlos D. 2009, 5)

Gure gizartea “sexu-genero” sisteman oinarritzen da, hau delarik gizartea antolatzeko sistema nagusia. Sistema honen azterketak emakume eta gizonen arteko harreman sozialak eta hauek mugak eta arauak ulertzen laguntzen du. Lucia Pellejero eta Ana María Albertínek (1999) aipatzen dute feminismoaren ikerketa gaia “sexu-genero” edo genero perspektiba sistema izan dela, eta horrekin datorren generoaren kategoria, aurrerago azalduko dena, hauek “genero-sexu sistema”ren barnean sortzen baitira, zeharkako eran eragiten duena harreman sozial orotan ekoizpen ekonomiko, nazionalitate, erlijioa edo hezkuntza bezala, besteak beste. Kontuan hartu behar da generoari dagozkion ezaugarriak sexuari atxikitu zaizkiola, hau da, kulturalki garatu dituzten ezaugarriak, esaterako sentiberatasuna nesketan, berezko ezaugarritzat hartuz.

“Sexu-genero” sistema horretan oinarrituz, gure kulturaren emakume eta gizonengandik espero diren jarrerak eta ezagutzak ezberderdinak dira. Historian zehar jarrera eta

producción, lo cual las mueve a la acción para la liberación de su sexo con todas las transformaciones de la sociedad que aquella requiera.”

⁶ “El feminismo no ha dejado de insistir en la necesidad de establecer un proyecto educativo que posibilite una mejor forma de realización humana de las mujeres. (...) Una educación con perspectiva de género asume como una de sus tareas principales la de dirigirse a hombres y mujeres con el propósito de transformar la condición actual de las relaciones de género a través de un cambio de actitudes, valores y prácticas; en suma, reformular la vida cotidiana”

ezagutza ezberdin hauek innatoak eta naturalak zirela esan izan da, sexu bakoitzari atxikitutakoak eta aldaezinak, batez ere ideiei hau teoria biologizistek hau babestu izan dute, hala ere pentsamendu orokortua izan da eta oraindik nukleo askotan mantentzen da.

Emakume eta gizonen izaerari estereotipo batzuk eransten zaizkie eta haietatik ateratzean, arazoak suertatzen dira, are gehiago emakumeak gizonen estereotipoak bereganatzean.

Eleanor Maccobyk (1980) aipatzen duen bezala, generoaren bereganatzea jaiotzetik egiten da, are gehiago, jaio aurretik gurasoek jarrera bat edo beste hartzen dute jaioko denarekiko sexuaren arabera.

“(...) haur bat mundura etorri behar denean, gurasoek eta pertsona hurbilek egiten duten lehenengo galderen artean haurraren sexu biologikoa da. Honen erantzuna izan ditzazken ondorioak jarrera eta itxaropen zehatz batzuk ekarriko dituzte, hauek era berean, pertsonaren tipifikazio sexualaren prozesua zehaztuko dituztenak”⁷ (Maccoby, Eleanor.1980:1)

Arropatik hasita, jokuak, haiekiko komunikazioa, komunikabideak eta harreman afektiboak ezberdinak dira sexuaren arabera eta horrela genero sorkuntza eta finkatzea egiten da. Hau, noski, adinaren araberakoa ezberdina izanen da. Horrela, jaiotzetik argi daukagu neska edo mutilak garela, gizartearekin bat datorren identitate bat sortuz.

Mª Angeles Espinosak (2010) aipatzen du, jaiotzen garenetik, kultura transmisio batean sartzen garen; balore, arau, ohitura eta rolak jasotzen ditugula etengabe eragile ezberdinen bitartez eta bereganatzen ditugu kulturalki “onartuak” izan ahal izateko. Eragile horiek izanen dira, hala, jaio berrien gizarteratzea ziurtatuko dutenak.

Eleanor Maccoby eta Seth MacFarlanek (1980) egindako ikerketa batean gurasoei haien seme alabak jaio eta 24 ordu geroago txikien izaeraren inguruan galdetzean,

⁷ *“una de las primeras preguntas que tanto los progenitores como las personas más allegadas a éstos se plantean cuando un bebé va a llegar al mundo es su sexo biológico. Las implicaciones que tiene la respuesta a esta sencilla pregunta desencadenan una serie de comportamientos y expectativas que, finalmente, van a acabar determinando en buena medida el proceso de tipificación sexual de esa persona”*

ezberdintasun esanguratsuak adierazten dituzten hauen sexuaren arabera; jaio berria mutila zenean, hau aktiboa, indartsua eta adimentsua zela zioten. Nesken kasuan ordez, hauek sentiberak eta maitekorrak ziren. Era berean, Juan Delvarek (1994) garapen psikologia alorrean egindako ikerketek, gurasoek semearekin egindako jokoak mugituak eta antolaketa gabekoak zirela kaleratzen zuten. Alabekin egindakoetan ordea, pasiboa, antolatua eta hizkuntzaren erabileraren garrantzia ikus diateke.

Esan genezake beraz, generoa kultura batean sexuaren araberako itxaropenak betetzean zentratzen dela. Itxaropen horiek oso era negatiboan eragiten dute emakumeengan, gizonekiko menpekotasunean hezten baitira, honek eraginak izanen ditu erabakiak hartzeko orduan, gizartean parte hartze aktiboa eta erabaki hartzean alor ezberdinetan.

Generoaren eraikuntza eta honen egokitzapena sexu bakoitzari, maskulinoa gizonentzat eta femeninoa emakumeentzat, sistemaren mantentzea bermatu zuten bi hezkuntza ereduen sorrera ekarri zuen, gizarte estruktura hierarkizatua ahalbidetu zutenak.

Sexu eta generoen arteko ezberdintasunak eta honek dituen eraginak aztertzeko asmoz teoria asko burutu ziren, besteen artean 70. hamarkadan garatutako *generoen teoria*. Teoria honek sexua eta generoaren arteko ezberdintasunak finkatzeko jarraibideak finkatu zituen (Pellejero Goñi, Lucía; Albertín Lasaosa, Ana M^a, 1999):

- Sexu-genero ezberdinak finkatzea, bata naturala eta bestea kulturala baita.
- Generoa gizarte antolakuntzaren oinarria da; gizon eta emakumeen arteko bereizketa unibertsala da.
- Generoak ez du bereizketa simetrikoa egiten gizon eta emakumeengan. Generoaren bitartez gizarte antolakuntza jerarkizatua sortzen da, gizonek emakumeekiko gizarte boterea dute, autoritate gisa hartua izan dena.
- Generoa jaiotzean atxikitzen da.

- Identitate maskulino eta femeninoak, generoaren identitatearen edukiak, gizarteratze prozesuaren bitartez transmititzen dira. Gizarte honetan parte hartzen duten eragileak anitzak dira: familia, eskola, kalea, komunikabideak...
- Generoaren edukiak erabat aldatzen dira kulturaren arabera. Hala ere, gehienetan genero maskulinoa gailentzen den jerarkizazio bat mantentzen da.

1. Taula: gizarteratze prozesu maskulinoaren banaketa (Gloria Pool, 1993)

Emakumeekin konparatuz, gizonak...	Honen ondorioz...	Ondorioak
<i>Sexu nagusia eta garrantzitsua direla uste da, eta horrela izateko hezten zaie.</i>	<i>Afektu eta goxotasun gutxiago jasotzen dute</i>	<i>Afektibitate asegabetua</i>
<i>Hunkiberatasun gutxiago eta behar afektibo gutxiago behar direlaren ustea. Gainera, espero da arlo afektiboan garapenik ez izatea.</i>	<i>Sentiberatasuna eta hunkiberatasuna gutxi garatzen da. Babes gutxiago ematen zaie.</i>	<i>Bere buruarekiko segurtasuna. Ohorea. Independentzia.</i>
<i>Indar eta gaitasun handiagoa dute</i>	<i>Gehiago eskatzen zaie. Haienganako konfidantza handiagoa eskaintzen zaie. Askatasun handiagoa ematen zaie.</i>	<i>Ekintzak burutzeko iniziatiba. Autoexigentzia</i>
<i>Haiekiko itxaropen handiak</i>	<i>Estimulu asko jasotzen dituzte arrakasta lor dezaten eta konpetitiboak izateko.</i>	<i>Bere buruekiko exigentzia maila altua eta horrek sor dezakeen estres eta segurtasun eza.</i>
<i>Arrisku eta sufrimendu gutxiago pairatuko dituztela uste da baina erronka gehiago izen dutela. Erronka horiek modu eraginkor batean onartuko dituztelaren ustea.</i>	<i>Agresibitatea sustatzen da. Beldurra, segurtasun eza, tristetasuna...bezalako sentimendu negatiboen adierazpena gutxiesten da.</i>	<i>Agresiboak izateko joera. Akatsak onartzeko eta laguntza eskatzeko zailtasunak</i>

Gizonekin emakumeak...	alderatuz,	Honen ondorioz...	Ondorioak
Sexu ahula eta bigarren mailakoak dira, eta horrela izateko hezten zaie		Afektu eta goxotasun handia jasotzen dute	Oinarrizko autonomia garatzeko aukera
Hunkiberatasun eta afektu behar gehaigo dituztela aurresuposatzen da. Bere garapena alor afektiboan nagusituko da.		Sentiberatasun eta emozioen adierazpena sustatzen da.	Besteei laguntzeko eta ulertzeko gaitasuna
Indar eta gaitasun gutxiago dute		Gutxiago exigitzen zaie. Ez dute presiorik, exigentzia ezta estimulurik jasotzen arrakasta eta konpetibitateari begira.	Okertzeko aukera. Berezko erritmoa ikasteko zein garatzeko.
Haiekiko itxaropen baxuak		haiekiko konfidantza gutxi	Aurrera egiteko gaitasuna Norberaren akatsak aitortzeko gaitasuna
Arrisku eta sufrimendu gehiago pairatuko dituztelaren ustea. Erronka gehiagi pairatuko ez dituztelaren ustea.		Gainbabesa eta askatasunak urratzeko joera. Agresibitate eta izaera gogorrek zaigortzen dira, goxotasuna sustatuz.	Dependentziarako joera. Bere burua gutxiestea, segurtasun eza, autoestima baxua. Arrakasta lortzeko motibazio gutxi Ekintzak egiteko joera gutxi.

2.2.1. Generoa eta eskola

Gaiarekin jarraitzeko *generoen teorian* aipatzen den seigarren puntuan oinarrituko gara genero eta eskolaren arteko harremanetan sakontzeko, hau da, eskolak zer nolako eragina duen genero eraikuntzan ezagutzeko.

Esan bezala, pertsonen gizarteratze prozesuaren eragile garrantzitsu bat eskola da, garrantzitsuena familiarekin batera. Esan genezake eskola gizartearen eredu eta islada

dela, aldi berean gizartea eskola sistemaren islada, beraz erabateko elkareraginean daude. Hurrengo lerroetan eskolak zer nolako ardura duen bereganatzeko prozesuan aztertuko da, gizonak eta emakumeak garelaren ideia bereganatze prozesuan daukan eragina.

Gure gizarte eredu androzentrista mantendu ahal izateko beharrezkoa da baloreak, ohiturak, sinesmenak... belaunaldiz belaunaldi transmititzea. Transmisio hartaz arduratzen den eragile garrantzitsua da eskola.

Ikusi dugu historian zehar Hezkuntza Sistemak neska eta mutilen rol sozialak eta identitate ezberdinak sortzeaz eta mantentzeaz arduratu dela. Era berean, Hezkuntza Sistema oso manipulazio tresna eraginkorra izan da, haurtzaroan haurrenganako eragin handia baitauka, horren islada garbia frankismo garaiko eskolan daukagu.

Jaiotzean, haurrek ez dute bere burua identifikatzen, ez dute “ni” horren kontzientziarik. Hala ere ikasteko gaitasun handia daukate haien pertzeptzio sistemaren garapena dela eta, gainera, haien jatorri sozialarekiko interes handia erakusten dute eta etengabeko gizarteratze estimulua jasotzen dituzte.

Gizarteratze prozesuan testuinguruak eragin handia dauka; gizarte maila, herria, hiria edota gune geografikoaren arabera heziak izanen gara, era berean sexua, gaitasun psikologiko eta fisikoak bezalako ezaugarri pertsonalek ere eragina izanen dute.

Mª Angeles Espinosak (2010) aipatzen duen bezala familia gure lehenengo gizarteratze eragilea da, jaiotzen garenetik tipifikazio baten baitan gaude –neska ala mutila- eta gurasoak, sexuaren arabera, itxaropen eta jarrera ezberdinak izaten dituzte (kontziente zein inkontzienteki), haurrengan rol batzuk sortaraziz. Modu honetan, 2-3 urte dituztelarik, haurrak badaki neska ala mutila den eta horiei dagozkion rolak bereganatzen ditu, gizartean ikusten dituen jarrera batzuk errepikatuz. Hala ere, urte horietan ez dute sexua bizitza guztirako izango duten zerbait dela ulertzen, hori Lehen Hezkuntzako etapa arte ez dute ulertuko.

Hiru urte dituztelarik Haur Hezkuntzara sartzen dira eta bertan, Hezkuntza Sistemaren sexismoaren eraginak jasotzen dituzte. Esan bezala, jadanik eskolara sartzean identitate sexuala bereganatu dute eta eskolak identitate horren baiztatzea eta

garapena sustatuko du. Hau ez da era zuzenean egiten, baizik eta eduki eta jarrera ezberdinen bidez, beraz haurrak ez dira jabetuko eta gutxika barneratuko dituzte.

Mª Angeles Espinosak (2010) zehazten du haurrek helduen estereotipo asko errepikatzen dituztela. Hala, Haur Hezkuntzako ikasleei neskengan galdetzean modu honetan definitzen dituzte: asko hitz egiten dutela, inoiz ez dutela jotzen, maiz laguntza behar izaten dutela, panpinekin jolastea gustoko dutela eta haien ama laguntzen dutela garbiketa eta sukaldatze lanetan. Neskei mutilengan galdetzean, aldiz, mutilek autoekin jolastea, aitari laguntzea eta gauzak eraikitzea gustoko dutela diote. Beraz, sexuen arabera kontzeptzio ezberdinak dituzte.

Gary Levy, Marianne Taylor eta Susan Gelmanek (1995) adierazten duten bezala 10-12 urteetan estereotipoak are bizikiago baieztatzen dira. Adin horretan, maiz emakumeak ahulak, onak, konplexuak eta xamurak direla uste dute eta mutilak aldiz, harropuzak, asertiboak, agresiboak, menderatzaileak eta krudelak direla diote. Adin hauetan genero transgresioak oso era sutuan kritikatzeko dira, batez ere mutilek egiten dituztenean, argi utziz genero estereotipoei egokitzeko presioa oso handia dela.

Gizonek premiazko ezagutzak eta gaitasunak (arrazoia, objektibotasuna, independentzia, autoritatea) dituztela pentsatzeak, emakumeek behe mailako gaitasunak (emozioak, dependentzia...) dituzten bitartean, gizonen menderakotasun gaitasuna bermatzen dute, patriarkatu eta andozentrismoari aurrera egitea ahalbidetuz.

Carlos Lomasek (2002) adierazten du eskolaren bitartez gizarte ereduak eta ideologia nagusiak transmititzen dira testu, eduki eta hizkuntzaren bitartez. Hori baieztatzeke historiako ikasgaia hartzen du hizpide, gizarte menderatzaileen historia erakusten dela adieraziz, gizonen ikuspegitik eta emakumeak alboratuz. Modu honetan, emakumeen ohiturak, tradizioak eta ekintza guztiak ez dira kontuan hartzen, gizonarekiko erabateko menpekotasunean ikusten direlarik. Literatura, historia, zientzia eta bestelako ikasgaietako liburuetan ez da emakumeen ikuspegia aintzat hartzen, edo gai hauei egindako aportazioak. Modu honetan, emakumeen ikuspegia gizonarenganako mendekotasunaren arabera izanen da, eta ikuspegi hau belaunaldiz belaunaldi transmititzen joanen da.

lido berean, aipatzen du emakume zein nesken presentziak eskolan ez duela hauen presentzia bermatzen, ezta LOEk sexu berdintasunaren alorrari garrantzia emateak ere. Emakume hezitzaileek (irakasle eta amak) ez dute genero perspektiba aldatu, are gehiago, sarritan ez dute kotzienteki sozialki eratutako genero baten bereganatzaileak direla ikusten. Modu honetan, genero estereotipoen mantentzea bermatzen dute. Hezitzaile hauek bereganatutako estereotipoak eta horien transmisioa kurrikulum ezkutuaaren alderdi garrantzitsuak dira, beraz zalantzarik gabe esan dezakegu eskolan diskriminazioa ematen dela.

Jurjo Torresen (1994) arabera, Hezkuntza Sistemak emakumea munduan kokatzeari lagundu behar dio, honek eragiten du, besteen artean, bere historia berreskuratzea, isildua izan den ahotsa. Gure hezkuntza instituzioetako ikasleentzat ezezaguna den zerbait emakumearen historia da, bere isilaraztasuna eta opresioaren zergatiak. Oker historiko hauek ikastea eta ulertzea alboratze fenomeno hauek berriro gerta ez daitezen lagunduko du.

Autoreak ondorioztatzen du Lege berdintasuna bermatzen duten arren, praktika sozialak, mentalitateak eta pertsonen jarrerak ez dira aldatzen lege hutsekin. Horregatik beharrezkoa da zuzenean eskuhartzea, oraindik ere emakume izateagatik pairatzen den diskriminazioa aintzakotzat hartuz, hau ezabatzeko.

3. GARAPENA ETA APLIKAZIOA IRAKASKUNTZA PRAKTIKETAN

Honako atal honetan hainbat gai jorratuko dira; hasteko curriculum arrunta eta ezkutuaaren analisia egingen da. Lehenengoa genero ikuspegitik landuko da, parekidetasuna eta diskriminazio eza zein puntutan agertzen diren ikusiz. Bestalde, curriculum arrunta bezain besteko garrantzia duen curriculum ezkutuaaren analisia egingen da, honen transmisio bideak azalduz. Ondoren, maiz desoreka eta desberdintasunak ematen diren ekintzak hartuko dira ardatz, jokoak batik bat. Hezkuntza afektibo-sexualaren garrantziaren zergatiak aipatuko dira eta atal honekin amaitzeko, hizkuntzaren garrantziaren nondik-norakoak emanen dira, ipuin tradizional baten analisiarekin hurrengo atalera igarotzeko.

3.1. Curriculum arrunta eta curriculum ezkutua

3.1.1. Curriculum arrunta

Hezkuntzan curriculum arrunta edo formala etapako, Lehen Hezkuntza kasu honetan, oinarritzko gaitasunak, helburuak, edukiak, metodo pedagogikoak eta ebaluazio irizpideak osatzen dituen dokumentua da, indarrean dagoen Hezkuntza Legearen barnean dagoelarik eta eskualde bakoitzaren ezaugarriak aintzat hartzen dituelarik. Beraz, irakaskuntzaren nondik-norakoak zehazten ditu, irakaskuntza ororen oinarri izanik. César Collen (1987) arabera curriculumak eskolan irakatsi beharrekoaren inguruko galdera hauei erantzuten du:

- Zer irakatsi?
- Zertarako irakatsi?
- Nola irakatsi?
- Ze materialekin irakatsi?
- Noiz irakatsi?

Curriculumak jakintza arloetan egituratzen da eta horietan bilatu behar dira gaitasunak etapa honetan garatu ahal izateko erreferenteak. Horiek horrela, arlo bakoitzean haren xede nagusi diren oinarritzko gaitasunak lortzeko ematen duen laguntza aipatuko

dira. Bestalde, bai helburuek, bai edukien hautapenek gaitasun guztien garapena bermatzea dute xede. Ebaluazio irizpideek haiek lortzeko bidean aurrera egindako urratsak baloratzeko balio dute. Dokumentu honen azterketa egitea ezinbestekoa da egun hezkuntzak hezkidetzari ematen dion garrantzia aztertu ahal izateko. Lan honetan zehar, curriculumean biltzen diren alderdi ezberdinen azterketa egingen da, curriculumean zehazten diren puntuak betetzen diren ala ez aztertuz eta zein bide hartu beharko genuke hau hobetzeko, bai teoriarik zein praktikan. Hezkuntza-proiektua dela kontuan hartuz, curriculumak hezkuntzaren antolaketaren funtsa da eta, beraz, kontzeptu konplexua, besteak beste, gizartearekiko loturak, pedagogia-sistemaren ezaugarriak eta hezkuntzaren praktika eta bilakaera bera islatzen dituena.

Curriculumaren analisia egin orduko, ikus dezakegu genero ikuspegia garatzen dela alor ezberdinen bitartez eta aukera berdintasuna aintzat hartzen den.

Curriculumak (Foru Dekretua, 2006) zehaztutako Lehen Hezkuntzaren xedeak, 4. artikuluari dagozkionak alegia, generoa eta berdintasuna aintzat harturik:

- *“Elkarbizitzaren balioak eta arauak ezagutu eta preziatzea, haien arabera jokatzeko ikasi, herritar gisa jarduteko prestatu eta giza eskubideak eta gizarte demokratiko batek berezko duen aniztasuna errespetatzea.”*
- *“Nortasunaren arlo guztietan eta besteekiko harremanetan ahalmen afektiboak eta indarkeriaren, edonolako aurreiritzien eta estereotipo sexisten aurkako jarrera garatzea.”*
- *“Bizikidetasuna eta elkarrenganako errespetuan oinarria duten balio eta praktika demokratikoen bidez gatazkak konpontzea.”*
- *“Indarkeriaren aurkako jarreraren garapena, gizonaren eta emakumearen arteko berdintasuna bultzatzea eta eskolaren esparru guztietatik kultura desberdinenganako hurbiltzea eta errespetua bultzatzea.”*
- *“Kultura desberdinak eta pertsonen arteko desberdintasunak ezagutu, ulertu eta errespetatzea, eta halaber emakume eta gizonen arteko eskubide eta*

aukeren berdintasuna eta ezgaitasunen bat duten pertsonak ez diskriminatzea.”

- “Higienea eta osasuna aintzat hartu, norberaren eta besteen gorputza onartu, desberdintasunak errespetatu eta gorputz hezkuntza eta kirola garapen pertsonal eta sozialean lagungarri gisa erabiltzea.”

Esan bezala, Foru Dekretuan (2006) Oinarrizko Gaitasunak zehazten dira. Oinarrizko Gaitasunak curriculumean sartzeak bide ematen du ezinbestekotzat hartzen diren ikaskuntzak azpimarratzeko, ikasitakoa aplikatzera bideratutako planteamendu integratzaile batetik abiatuta.

Halaber, Oinarrizko gaitasunak lortzeko, curriculumeko arloetan eta irakasgaietan egindako lanari garapenerako beharrezkoak diren antolamenduaren eta funtzionaltasunaren esparruetako neurri batzuk erantsi behar zaizkio. Beraz, ikastetxeen eta ikasgelen antolaketa eta funtzionamendua, ikasleen parte-hartzea, barne arauak, metodologia eta baliabide didaktiko batzuen erabilera edo eskolako liburutegiaren eraketa, antolaketa eta funtzionamendua eta beste elementu batzuk lagungarri edo oztopo izan daitezke komunikazioari, inguru fisikoaren azterketari, sormenari, elkarbizitzari eta herritartasunari nahiz alfabetatze digitalari lotutako gaitasunak garatzeko.

Europar Batasunak egindako zehazpenen ondorioz zortzi Oinarrizko Gaitasun daude;

1. Hizkuntza bidez komunikatzeko gaitasuna
2. Matematikarako gaitasuna
3. Mundu fisikoa ezagutzeko eta harekin elkarreraginean aritzeko gaitasuna
4. Informazioaren tratamendua eta gaitasun digitala
5. Gaitasun soziala eta herritartasuna
6. Arte eta kultur gaitasuna

7. Ikasten ikasteko gaitasuna

8. Autonomia eta ekimen pertsonala

Gure aztergaiak sakontzeko, hezkidetzan bereziki eragina duten hiru Oinarrizko Gaitasun hartuko ditugu aintzat:

1. Hizkuntza bidez komunikatzeko gaitasuna

Hizkuntzak, aurrerago sakontasunez ikusiko dugun bezala, berebiziko garrantzia dauka, oso tresna esanguratsua baita diskriminazioei aurre egiteko baina baita ere hauek sortzeko edo mantentzeko. Gaitasun honetako ezagupenak, trebetasunak eta jarrerak bidea ematen digute pentsamenduak, emozioak, bizipenak eta iritziak azaldu, hizketan aritu, zentzu kritikoa eta etikoa osatu ahal izateko, besteen artean.

“Hizkuntzak, errealitatea ulertu eta irudikatzeko tresna den aldetik, berdintasunerako baliabidea izan behar du, alegia, emakumeen eta gizonen artean berdintasuneko harremanak ezarri eta estereotipo eta esapide sexistak baztertzeko.” (Lehen Hezkuntza Curriculuma: 11)

5. Gaitasun soziala eta herritartasuna

Gaitasun honi esker bizi garen gizartearen errealitatea ulertzen dugu, eta gai gara lankidetzan aritu, elkarrekin bizi, gizarte anitz batean herritartasun demokratikoaren arabera jokatu eta gizarte hobetzeko konpromezua hartzeko. Gainera, errealitatea modu kritikoz lantzeko beharra azpimarratzen da, bertan ematen diren harremanak, baloreak, elkarreraginak etab. zentzu kritiko eta parekide batetik hartzeko beharra.

8. Autonomia eta ekimen pertsonala

Gaitasun honetan azpimarratzen da elkarri lotutako balio eta jarrera pertsonal batzuen kontzientzia-hartze eta erabilera (erantzunkizuna autoezagutza, autoestimua, emozioen kontrola etab.).

Modu honetan, ikus dezakegu hezkidetzak, berdintasunak, garrantzi handia hartzen aintzat hartzen dela curriculum arruntan eta LOEn. Hala ere ez da argitzen zer nolako garrantzia hartzen duten xede hauek, berdintasuna eta garapen integrala bilatzen dutenak, edukiak erakusteko orduan, lan-metodologiak zehaztekoan edota ebaluazio irizpideetan.

Jakina den bezala, ikasleek modu etengabea haren ikaskuntza eta garapen prozesuan eragin handia duten hainbat elementurekin elkarreraginean daude eta hauek maiz curriculum ofizialak baino eragin handiagoa dute. Gure gizartean emakume eta gizonen arteko bereizketa etengabea egiten da eta honek, ikusi dugun bezala, eragina dauka hezkuntzan. Horrela, eskolako dokumentu ofizialetan agertzen ez den informazioa eta dokumentu formalek bezain besteko garrantzia duena. Neska eta mutilek jarrera ezberdinak izan ohi dituzte, klasean, egunerokotasunean, protagonismo maila ezberdina hartzen dute.

3.1.2. Curriculum ezkutua

Curriculum ezkutuari sarrera emateko hainbat autoreek honen inguruan aipatzen dituzten definizioak emanen dira, alderdi ezberdinak hartzen baitituzte kontuan eta modu honetan ideia aberasgarriago bat izanen dugu;

Jurjo Torresen (1994) arabera, curriculum ezkutua, era labur batean esanda, gure jarrera eta ekintzekin transmititzen diren balore, ideologiak, edukiak, sinesmenak eta itxaropenak dira (era kotziente ala inkotzientean). Curriculum ezkutua ez da inoiz neutroa, ezta objektiboa ere, kontzientzia sortzailea da eta irakaskuntza- ikaskuntza prozesu hori garatzen den gizartearen kultura eta ideologia nagusiaren ugaltzailea ere. Curriculum ezkutuak maiz curriculum esplizitua edo ofiziala baino garrantzi handiagoa hartzen duela defendatzen du, ikasleenganako eragin handiagoak baititu. Beraz hezkidetzaren inguruan jardutean ezinbestez egin beharko da curriculum ezkutuaren analisia, bereziki bere transmisio bideak aintzat hartuz.

Charo Altablek (1993) curriculum ezkutuaren garrantzia genero eraketan azpimarratzen du, lehenengo haurtzaroan eta gerora finkatuko diren arau eta baloreak biltzen baititu. Hauek, edukietatik at, batik bat jarrera, jokabide, keinu eta irakaslegoak

ikasleen gainean dituen itzaropenen bidez transmititzen dira, ezberdinak direlarik neska eta mutilentzat.

Nieves Blancok (2008) zehazten duen bezala, *“testu liburu edo beste material bat erabiltzen dugunean ez gaude soilik matematikak, historia, hizkuntzak edo musika irakasten (eta ikasten) ari, mundua nolakoa den irakasten (eta ikasten) ari gara, horrela izatera nola heldu den eta zer eragin du horretan eta nola, zer den garrantzitsua eta zer ez duen garrantzirik...nor hartuko dugun eredutzat...”*⁸ (Blanco, Nieves. 2008:8)

Horrela, eskolan gure kulturaren “curriculum kulturala” transmititzen da eta gizartean parte hartzeko mekanismoak garatzen dira. Honen ildotik, Harry Etkinek (1993) adierazten du eskola ez dela instituzio inuxentea ezta erakunde neutrala. Honen konfigurazioa, estruktura eta funtzionamendua moral bikoitzaren baitan daudela defendatzen du.

Santos Guerrak (2004) curriculum ezkutuaren lau eragile nagusi aipatzen ditu, hauek ikusita hobeki ulertuko dugu curriculum ezkutuaren garrantzia eta honek duen eragina estereotipo sexisten transmisioan:

- a) Irakaskuntza, emakumeen lana.
- b) Curriculumaren edukiak.
- c) Irakaslegoaren itzaropenak
- d) Espazioen erabilera

Hala, atal bakoitzaren azterketa eginen da hurrengo lerroetan:

- a) Irakaskuntza, emakumeen lana.

⁸ “(...) cuando utilizamos un libro de texto u otro material, no estamos simplemente enseñando (y aprendiendo) matemáticas, historia, lengua o música, estamos enseñando (y aprendiendo) cómo es el mundo, cómo ha llegado a ser así, quién ha contribuido a ello y de qué manera, que vale la pena y qué es insignificante... a quién podemos tomar como modelo, dónde está nuestra genealogía...”

Jakina den bezala, Haur Hezkuntza eta Lehen Hezkuntzako etapetan jarduten diren profesional gehienak emakumeak dira. Emakumearen lana gutxiesten da soilik emakumeak izanagatik. Irakaskuntza, urte askoren baitan emakumeen berezko lan gisa hartua izan da.

Michael Applek (1988) adierazten du askoren esanetan emakumeak irakasle idelak zirela bere izaera lasaia eta adeitsuagatik, gainera bere etorkizunean ama izango zirenerako prestakuntza ezin hobearen.

Hala ere, ikus dezakegu Haur eta Lehen Hezkuntzako irakaslegoa batik bat emakumez osatuta dagoen bitartean, goi mailako hezkuntzan jarduten duten irakasleen gehiengoak gizonek osatzen dute. Honek emakumeen zaletasuna haurrekiko isladatzen du, horrek dakartzan zaintza eta genero femeninoarekin lotzen diren izaera ezaugarriak (pazientzia, sentiberatasuna etab.) gune pribatura dagozkionak. Gizonek berriz prestigio gehiagoko guneetan parte hartzen dute, goi-mailako irakaskuntza horren adibide delarik.

b) Curriculumaren edukiak

LGE (1970) indarrean jartzean curriculum femeninoa eta maskulinoa desagertu eta bateratua aplikatu zen, neskak lehen curriculum maskulinoa zen horretara egokitu zirelarik. Modu honetan ezagutza femeninoak alboratu egiten dira, hezkuntzako alor guztietan eredu maskulinoa unibertsala bilakatuz, neskak horren barnean parte hartzen dutelarik.

Testu liburuen azterketa egitea ezinbestekoa da eskolan gehien erabiltzen den material didaktikoa izan ohi baita. Beraz, honen azpian dauden estereotipo eta mezuak izaten dira ikasleek bereganatuko dituztenak. Gloria Arenasek (1996:11) dio *“hezkuntza testuak, eduki esplizituek gain (matematikak, hizkuntza...) ikasgai bakoitzaren didaktikaz gain, kulturaren transmisoreak ere badira. Gizarte errealitatea, antolaketa ereduak, lekuak, baloreak, emozioak adierazteko moduak (...) kultura ereduak transmititzen dituzte, jokabide maskulino eta femeninoen ereduaren oinarrituz, errepikatzearen indarraren ondorioz, solidifikatu, finkatu egiten dira, arauak*

bilakatuz.”⁹ Beraz beharrezkoa izanen da liburuen edukien berrikuspena egitea, kontuan hartuz edukien bitartez transmititzen dena.

Testu liburuekin jarraituz Carlos Lomasek (2002) testu liburuetan ageri den sexismoaren inguruko ikerketa egitean, adierazten du testu liburuek gizarte bateko ezagutza kulturalak biltzen dituztela, bereganatu behar dituztenak ikasgaia gainditu nahi izanez gero. Material hauen bitartez trasmititzen den kultura eta mezuak hartu zuten ardatz ere Pierre Bordieu eta Basil Bernsteinek (1988) testu liburuek “kultur kapitala” transmititzen dutenean esatean, hau da, testu liburuek beti kultura nagusia eta menperatzailea transmitzen dutela eta huen bitartez erabakitzen da zer erakutsi eta zer ez.

Ildo berean Gloria Arenasek (1996) testu liburuetan agertzen ziren emakumeen estereotipo sozial eta psikologikoak aztertu zituen; sozialei dagokionez, emakumeak protagonismo gutxiago dauka eta agertzean, etxeko lanak edo zaintza lanetan ari da. Psikologikoei begira, emakumeak poztasun eta goibeltasuna adierazten du, hau da, emozioen adierazpena isladatzen da haien ekintzetan edo irudian, bestalde, elkarriketa eta dependentziarako jarrerak erakusten ditu.

Beatriz Ugartek (2005) salatzen du emakumeen bizimoduak, tradizionalki eremu pribatuan garatu direnak, testuetatik kanpo uzten direla erabat. Historiarentzat garrantzitsuak direnak herrien arteko gudak dira, boterera iristeko borrokak eta gizartearen produkzio erak; baina ez eguneroko bizitzako erreprodukzio erak, hau da, gizarteek biziraupenerako egiten dutena; elikadura, zaintza, harreman afektiboak, etab. Beraz, ez dira soilik emakumeak baztertzen, emakumeen bizitzeko era, eta ondorioz, emakumeen kultura ere kanpoan uzten da.

c) Irakaslegoaren itxaropenak

Irakaslegoaren itxaropenek berebiziko garrantzia dute ikasleen ikaskuntza prozesuan, Paul Watzlawicken (1993) itxaropenaren teoriaren arabera ikasleek, neskek eta

⁹ “Los textos escolares, además de su contenido explícito (matemáticas, lengua...) con la didáctica propia de cada materia, transmiten parte de una cultura. Describen un tipo de realidad social, unas formas de organizarse, sitios, valores, una manera de expresar emociones (...) los modelos culturales, en concreto modelos de comportamiento masculino y femenino, que a fuerza de repetirse, se solidifican, se fijan, se convierten en normas”

mutilek, irakasleek haiekiko dituzten itxaropenak barneratzean, berezkoak bilakatzen dituzte. Modu honetan, Robert Rosenthal eta Lenore Jacobsonen (1983) egindako ikerketek baieztatzen duten bezala, irakasleek ikaslearen gainean jarritako itxaropenek emaitza hobeetan bilakatzen dira.

Neska edo mutila izan, irakasleek ikaslearen sexuaren arabera espero dutena ere desberdina da. Adibidez, neskei arduratsua izatea eskatzen zaie, eta desfasatzea edo neurrigabekeria ez dago inolaz ere onartua, kontrola beti da handiagoa neskengan. Horrek guztiarengan du eragina (kaligrafian esaterako). Mutilek, berriz, oso sinesmen altuak izaten dituzte ikasketatan.

Beatriz Ugartek (2005) dioenez, frogatuta dago irakasleek, nahi gabe, mutilei neskei baino arreta gehiago eskaintzen dietela, denbora gehiago igarotzen dute mutilen gainean. Arrazoietakoa bat hurrengoa da: gelatan gatazka nabarmenenak sortzen dituztenak mutilak dira. Ikasleek duten protagonista eredua menperatzailearena da; horregatik deitzen dute atentzioa oihuka edo errespetu faltaz; azken batean, besteen gainetik jarritz. Irakasleentzat gairik kezkagarrienetakoa gelan dauden ikasle gatazkatsuak dira. Nahiz eta taldean ikasle gatazkatsuak gutxiengoa izan, gutxiengo horri ematen zaio indarra, horien arabera antolatzen baita gela eta horien arabera jartzen direlako arauak. Egia da, baieztatzen du autoreak, gainontzekoak bezala, kontuan izan behar ditugula; baina beste era batean. Proganismoa beste era batean lantzeko aukera izan behar dutelarik.

e) Espazioen erabilera

Beatriz Moral eta Begoña Petxarromanentzat (2005) espazioen erabilera eta konfigurazioa erabateko lotura daukate genero garapena eta bereganatzearekin. Ia eskola guztietan espazio gehien hartzen dutenak futbol zelaia eta baloiarekin aritzeko jolasak dira, espazio hori mutilek betetzen dute gehienetan. Kontua ez da zabalera soilik: futbolak garrantzi handia du gure gizartean, eta jarduera hori mutilek egin ohi dute. Neskek, berriz, espazio gutxiago hartu ohi dute, eta askotan espazio horiek ez dute identitaterik: muga zehatzik gabeko eta izenik gabeko lekuetan jolasten dute (bazterretan, eskilaratan, korridoretan...). Euren jolasak ere ez dira jolas bezala ikusten: neskak hor “daude” edo “euren gauzetan ari dira”, baina ez zaie identitate bat

ematen, badirudi ez direla ezertan ari. Jolas horien garrantzia eta botere sinbolikoa ere ezberdina da, beraz.

Neskak patroï baten arabera moldatzen dira, mutilak beste patroï baten arabera. Eredu eta aukera gehiago ez eskaintzeak bi ondorio dakartza: batetik, sexu bakoitzak gaitasun eta izaera batzuk soilik lantzen dituela, eta beraz, pertsonaren hainbat eremu findu gabe gelditzen direla gizon-emakumeengan. Eta bestetik, hain definitua dagoen eredu horretatik ateratzen direnek sufritu egiten dute, “arraro” etiketa jartzen baitzaie.

Autore hauen arabera, hau ekiditeko neskak ezin dira behartu espazio gehiago betetzera edo futbolean aritzera, eta mutilei ere ez zaie zertan eskatu eskaileratan jolasteko. Adituen esanetan, egin behar den gauzatako bat da neskek betetzen dituzten espazioei identitate tinko bat ematea, eta espazio eta jarduera horiei garrantzia ematea.

3.2. Jokoen garrantzia

Asko izan dira eskolan garatzen diren jokoen analisia egin duten autoreak, jokoaren lehenengo haurtzarotik gizarteratzeko tesna nagusia baita. Alderdi honetan ere, ikusiko dugunez, ezberdintasunak sortzen dira emakume eta gizonen artean.

Jokoak batik bat lehenengo urteetan modu esanguratsuz garatzen diren ikaskuntza mekanismo garrantzitsuak dira. Horrela, hauek faktore askoren eraginen baitan dagoen gizarteratze bide gisa har ditzazkegu; espazioak, rolak, garaia... subjektibotasunatik mundua interpretatzeko era bat finean.

Lehenengo jokoak gunen familiarrean burutzen direnak dira, bizitzako garaia honetan garatzen diren gizarte gaitasunak sutsuki lotuta daude generoarekin. Bestalde, lehenengo urtetan egiten diren jokoak jarduera batean oinarritzen dira: imitazioa. Haurtzaroan arreta deitzen dizkiguten ekintzak egiteko joera dago, esaterako, aita eta ametara jolastea. Neska haren amak —edo hurbil dituzten eredu femeninoak— egiten dituen ekitzekin identifikatzen da, identifikazio eta genero bereganatze hau jostailu, jarrera, sinbologiekin indartzen dira; panpinak zaintzea, sukaldatzera jolastea... Mutilak, ordea, haien aita hartzen du eredu maskulino gisa eta futbolean jolastea, eraikitzea etab. jolasten dute.

Hala, neskei zaintza, pazientzia... irakasten zaien bitartean, mutilek konpetentzia, jarduera, ausardia edo indarra bezalakoak garatzen dituzte. Neska zein mutil eta beren familien arteko elkarreraginak, gizarteratze prozesuan garrantzi handia izanen duten ezagutza eta komunikazio bidea bihurtzen dira, hainbat faktoreetan eragina izanen dutelarik; lengoaiaren erabilera, lengoaiaren forma (lexiko, gramatika...), sinbologia, koloreak eta jostailuak, besteak beste.

Espazioak berebiziko garrantzia hartzen du jokoaren garapenean. Amparo Tomé eta Rafael Ruizek (1996) adierazten duten bezala, espazioaren erabilera sexuaren arabera desorekatua den bitartean, jokoak ere bereizketa honengatik baldintzatuak izanen dira. Jokoan ere hierarkiak sortzen dira; joku zentral edo periferikoak daude, espazio osoa eskatzen duten jokoak, harremanak ardatz duten jokoak eta ez espazioa, jarduera gehiago eskatzen duten jokoak edo joku "ikustezinak", joku arautuak edo arau gabekoak, rolen simulazioa egiten diren jokoak...

Mutilek espazio gehiago eskatzen duten jokoetan ibiltzen dira. Esaterako futbolak espazio handi bat eskatzen du jokoa burutzeko, beraz soberan geratzen den espazioa neskek erabiltzeko izanen da. Baloia boterearen elementu sinbolikoa da, honek betetzen duen espazioatik at, neskek erabiltzen duten espazioan sartzean, neskek onartzen dute eta beste espazioak bilatzen dituzte.

Joku tradizionalek beraz, gizarte estruktura eta genero rola isladatzen dituzte. Horri dagokionez, garrantzitsua da joku tradizionalen berreskurapena bere balore positiboekin egitea, genero perspektiban oinarritutako analisi kritiko bat eginez eta berdintasunean jolastera bideratuko dizkiguten jokoak eginez. Horretarako, Carmen Ruizek (2007) proposaturiko honako jarraibide hauek aintzat hartuko ditugu, joku tradizionalak joku hezkidetzaile eta kooperatiboetan eraldatzeko:

- Beharrezkoa da jarrera sexistak edo erasotzaileak aldatzea, baita parte hartzea bultzatzea ere.

-
- Talde heterogeneoak egin behar dira, zeinetan mutil eta neskek elkarreraginean aritzen diren eta era berdinean parte hartzen duten.
 - Pertsona zein talde baten nagusitasuna ekiditu behar da, berdintasunaren kooperatzea ikastea bilatzen baita.
 - Pertsona guztiak jokuen fase ezberdinetatik igaro beharko dira.
 - Pertsona bakoitzaren gaitasun eta ahalmenak kontuan hartu behar dira, neska eta mutilen rol tradizionalak alde batera utziz.
 - Jokoen alde positiboa berreskuratzeko dugu, inoiz ez alde negatiboa.
 - Jokuan parte hartzen duten kide guztiek arauak jakin beharko dituzte.
 - Ondo edo gaizki jokatzeko ez du hainbesteko garrantzirik hartuko, baizik eta parte hartzeko era, jarrera...
 - Joku bakoitzeko taldeak egingo dira, inoiz ez bakarka. Taldeek, beraz, gutxienez bi partaide izan behar dituzte.
 - Jokoen helburua ez da irabaztea baizik eta era parekidean parte hartzea.

3.3 Hezkuntza afektibo-sexualaren garrantzia

Lehen Hezkuntzaren xedea *“Pertsonaren garapen integrala eta autonomia zein identitate pertsonal eta sozialaren bereganatzea da”*. Beraz, hezkuntza afektibo-sexuala pertsonaren garapen integrala lortzeko ezinbestekoa dugu.

Legedi aldetik, LOGSEn (1990) aipatu zen lehen aldiz, hezkuntza afektibo-sexualaren beharra, hau Balore Hezkuntzaren barnean sartuz eta zeharkako erlan landuko zela aipatuz. Ordura arteko Hezkuntza Legea, 1970ko LGE ez zen hezkuntza honen beharra aitortzen eta sexualitatea soilik ugalketa alderditik lantzen zen Biologian arloan.

Egun indarrean dagoen Hezkuntza Legea, LOE (2006) alegia, hezkuntza afektibo-sexuala aintzat hartzen du esparru ezberdinetan; honen beharra Lehen Hezkuntzako 4. artikuluko xedeetan aipatzen da diskriminazioa ekiditeko bide gisa. Beraz hezkidetzak gaia lantzerako orduan ezinbestez aitortu beharra dago hezkuntza afektibo-sexualaren

garrantzia. Honen oinarritzko helburua norbanaren identitate sexualaren onarpena sustatzea da, generoaren elementu diskirminatzaileak alboratuz, harreman interpertsonal ekilibratu eta egokiak bultzatuz.

Esan bezala, Lehen Hezkuntzaren xedeen artean hezkuntza afektibo-sexualaren garrantzia aipatzen da. Jarrera eta baloreen lanketarekin batera, gomendagarria da kontzeptu sexualen inguruko informazioa bereganatzea eta eraikitzea. Ezagutza hauek lagunduko dute ikasleek sexualitatea modu aske eta arduratsu batean bizi dezaten, sexuen arteko parekidetasuna bultzatuz, aldi berean emakumeek gure kulturen pairatu duten diskriminazioaren inguruko analisisia egiten delarik.

Halaber, LOEk hiru ikasgaien bitartez lantzen du hezkuntza afektibo-sexuala:

- Herritartasunerako hezkuntza: aniztasun sexuala eta errespetuari garrantzia emanez.
- Gorputz fisikoa: higieneari garrantzia emanez eta diskriminazioa ekidituz.
- Ingurunearen eta mundu fisikoaren ezagutza: ugalketa alderditik.

OMEk (Osasunerako Mundu Erakundea, 2002) hezkuntza afektibo-sexualaren inguruan jardutean honen garrantzia azpimarratzen du, hau emakume eta gizonak jendarte parekide batean bizitzeko landu beharreko alortzat hartzen duelarik. Bestalde, erakundeak hezkuntza afektibo-sexuala informazio zehatza eta fidagarria eta alderdi biologiko, psikiko eta sozialak aintzat hartzen dituen jarduera pedagogiko gisa hartzen du. Ezagutza afektibo-sexualak bereganatzeko guztion eskubidea aipatzen da, askatasuna eta parekidetasuna bezain besteko garrantzia duenak emakumeak eta gizonak berdintasunean eta diskriminazio eza elkarbizitzen diren gizartea eraikitzeko.

Jaiotzen garenetik eta bizitza guztian zehar, pertsona guztiak sexudunak gara, gorputz sexuatu dugu eta honen bidez pentsatu, ulertu, adierazi, komunikatu, gozatu, sentitu eta sentiarazten dugu.

OMEk (2002) sexualitatea afektua, kontaktua, plazerra, xarma eta intimitatea bilatzera bultzatzen gaituen energia da, beraz sexualitatea, hitzekin eta gorputzaren bost

zentzuekin bakoitzak adierazi, komunikatu, sentitu, intimatu, plazera eman eta jasotzeko modua da. Honek gure pentsamendu, sentimendu, elkintza eta elkarreraginetan eragina dauk, beraz gure osasun fisiko zein psikologikoarekin lotuta dago. Stee-Eilas (2010) sindikatuak aipatzen du sexualitatea, beraz, pertsonaren dimentsio bat baino gehiago da; garena da. Horregatik, sexualitatearen garapen osasuntsu eta atsegingarria laguntzea, pertsonaren garapena osotasunean laguntzea da. Heziketa afektibo sexuala beraz, umeen formazio integrala lortzeko alderdi garrantzitsua da.

Hezkuntza sindikatuak aipatzen du ukitu, plazera eman eta intimatzeko behar fisiko eta afektiboak, jaiotzatik heriotzaraino laguntzen gaituztela. Baina pertsonok sentsibiltate desberdinak ditugu eta ez zaizkigu afektu adierazpen berdinak gustatzen, horregatik beharrezkoa da hainbat gaitasun lortzea: besteak eta norbere burua entzutea, zer nahi dugun eta zer ez dugun nahi eta zer gustatzen zaigun eta zer ez zaigun gustatzen jakitea, nahi eta sentitzen dugun bezala egin eta disfrutatzea, norberari eta beste inori minik egin gabe.

Emakumeak eta gizonak berdintasunean eta diskriminaziorik gabe biziko garen gizartea lortu nahi bada eta harreman komunikatzaile, atsegin, berdintaseunezko, arduratsu eta askeak lortu nahi badira, ikasleriari kalitatezko heziketa afektibo sexuala eskaini beharko zaizkie; honen faltak norbanakoaren garapenean eragina izan ez ezik, berdintasunean oinarrituriko gizartean eraikuntzan behar diren oinarritzko aldaketa sozialak ematea eragotziko baitu.

Almudena Mateos Gil eta Patricia Verdés Giménezek (2007) momentu oro hezkuntza sexuala egiten dela diote. Haurrekin harremana duen edozein pertsona heldu batek afektibitatea eta sexualitatean hezten ari du, nahita edo nahi gabe. Hezkuntza sexuala esaten edo esan gabe gelditzen denarekin egiten da; keinu, besarkada, laztan edo bestelako afektu eta maitasun adierazpenekin.

Félix Lopez Sanchezek (1999) zehazten du Lehen Hezkuntzako etapan sexualitatea ikusteko eta bizitzeko joera ikasten eta bereganatzen dela, moral sexualarekin batera, guztia ingurutik ikasten dutela. Hala, garrantzitsua da familia eta eskolatik sexualitatearen ikuspuntu positibo eta ireki bat jasotzea. Garrantzi handi hartzen du

“ez” esatea ikastea, autoestimuaeren garapenak berebiziko garrantzia baitauka eta hori lantzea ezinbestekoa da.

Autoreak hezkuntza afektibo-sexualaren bitartez garatu beharreko bost gaitasun zehazten ditu:

- Giza ekintza sexualaren (biologikoa zein kulturala) inguruko oinarritzko ezagutzak bereganatzea, sinesmen eta aurreiritziak suntsitzea, zalantzan jarritz.
- Sexualitatearen gaineko jarrera positiboa garatzea, pertsonen komunikazio, osasun, plazer, afektibitate, desio, erreproduktzio eta abarren iturri gisa ikusiz.
- Sexu identitatea finkatzea; sexualitatearen inguruko ohitura, jarrera eta joera osasuntsuak garatuz.
- Gai sexualen inguruko elkarrizketa eta komunikazioa sustatzea, horren inguruko hiztegi zehatza eta ez diskriminatzailea garatuz.
- Etika soziala garatzea, non pertsonen arteko harremanak berdintasuna, errespetua eta arduran oinarrituak dauden.

3.3.1 Garapen afektibo-sexuala eta eskola

Eskolara iristean, ikasleek generoarekin harremana duten esperientzia anitzak bizi izan dituzte. Eskola ezberdintasun horiek orekatzen saiatu behar da, horretarako sentimenduak adierazteko gaitasuna, autonomia eta erabakiak hartzeko gaitasunak sustatu behar dira, besteen artean.

Iraskasleen aldetik ikasleak sexualitatearen inguruan eredu desorekatuak sortzen dituzten balore eta jarrera ezkorren analisi kritikoa egiteko prestatu behar dituzte. Gainera, jarrera eta ikasleei zuzendutako materialen edukien simbolismoaren inguruko analisi kritikoa egitea, batik bat testu liburuetan eta komunikabideetan agertzen direnak. Ikasleek bereganatu duten sexualitatearen inguruko informazioa, teoriak, fantasiak, interesak eta jarrerak ezagutzea beharrezkoa da horien gaineko lanketa egiteko.

Félix Lópezek (1999) aipatzen duen bezala lotsa sexualitatearekin harremana duten gai askoren gainean ager daiteke, bereziki etaparen amaieran bizitzen dituzten aldaketa, sexualitatearen inguruko ideia eta gorputz irudiaren gainean. Ezagutza objektibo eta sozialki eraikiak diren arteko ezberdintasun sutsua egin behar da. Ikasleek norberaren zein besteen gorputzarekiko balorazio positiboa izatea sustatu behar da, pertsona bakoitzaren alor osasuntsu eta positiboari garrantzia emanez.

Graciela Hernández eta Concepción Jaramillok (2003) hezkuntza afektibo-sexuala eskolan lantzearen garrantziaz hitz egitean, hau lantzearen lau helburu aipatzen dituzte:

- Bakoitzaren gorputz sexuduna ezagutu, onartu eta zaintzea.
- Bakoitzaren gorputz sexudunari, bakarra dela onartuz, zentzua eta esanahia ematea.
- Ezberdintasun sexuala aintzat hartzea eta baloratzea.
- Harremanetan garatzen den sexualitatea bizi eta adieraztea, beste pertsona kontuan hartuz.

Mª Jesus Cerviñok (2007), besteen artean, hezkuntza afektibo-sexualaren trataeran hizkuntzak duen garrantzia azpimarratzen du. Honen bitartez esanahiak eta gauzei ematen diegun garrantzia adierazten ditugu. Beraz, sexualitatearen inguruan hitz egiteko erabiltzen dugun hitzkuntzaren bitartez honen gainean ditugun ideiak isladatzen dira. Era berean, hizkuntzak eragin handia dauka sexualitatearen inguruan sortzen ditugun ideiatan. Sexualitatearen inguruan era zikina, negatibo eta bortitzan hitz eginez gero oso zaila izanen da gero ekintza sexuala zerbait osasuntsu eta aberasgarritzat hartzea, beraz lengoaiari ematen diogun erabileraren arabera errealtate aldaketa sustatu daiteke.

Graciela Hernandezek eta Concepción Jaramillok (2003) ildo berean, sexualitatearen inguruan hitz egiteak konfidantza, lasaitasuna, introspektzioa eta bilaketa prozesua eskatzen duela diote, bakoitzaren bizipenetara hurbiltzea finean. Sexualitate aniztasuna adierazten duten hitzak eta adierazpideak bilatu behar dira, sormena eta adierazpenetan aberatsa den lengoaia erabili behar da, finean.

Hizkuntza komunikatiboa sustatzen duten proposamen berriak aurrera eraman behar dira, lengoaia oso aberatsa baita baina hau askotan gizartean “zuzenak” diren esanahietara mugatzen ditugu. Beraz ikasleei gonbidatu behar zaie, bere bizipenetan oinarritutako lengoaia erabiltzen, honek duen pisu negatiboa alde batera utziz.

Gaur egun sexualitatearen inguruan erabiltzen den lengoaia maiz sexu organoetan oinarritzen da Mª Jesus Cerviño eta Graciela Hermosoren (2007) arabera. Hauen inguruko iruzkin lizunak eginez, hauek gutxiestuz. Sexu organoen inguruko hitzak maiz erabiltzen ditugu eguneroko komunikazioan, hauek iruzkin negatiboak, harridura, gutxiesteko eta haserrea adierazteko erabiltzen dira. Sexualitatearen inguruan jardutean, sexu organoei buruzko iruzkin negatiboak edo lizunak egitean, gehienetan sexu femeninoari dagozkion sexu organoen inguruko iruzkinak egiten dira. Mutilei dagozkion sexu organoek ordea konnotazio positiboekin erabiltzen dira, boterea, dibertigarria edo ona dena adierazteko. Beraz, kontzeptu hauen esanahia edo erabilera aldatu beharra dago, horren inguruan jarduten dute hain zuzen Graciela Hernandez eta Concepción Jaramillok (2003), sexualitatearen inguruko hitz eta adierazpen berrien beharra defendatuz. Gaur egun gai honen inguruan erabiltzen dugun lengoaia soilik kanpokoaren inguruan hitz egiten baitute, bakoitzaren barne prozesuei garrantzi gutxi emanez; maitemintzea, desio homosexualaren agerpena, gorputzan bizitako aldaketak...

Bestalde, hezkuntza afektibo-sexualaren inguruan jardutean aintzat hartu behar dugu hezkuntzaren garrantzia indarkeria sexistaren prebentzioan. Emakumeen kontrako indarkeria edo abusuak historian zehar modu iraunkor batean eman izan dira, indarkeria mota hau orokortua dago gizarte era guztietan, kultura orotan eta klase sozial guztietan ematen baita. Indarkeria sexista gizarteak berak eraikitzen du, ez da naturak berez duen ezaugarria, horregatik azpimarratu behar da, hain zuzen, kultura eta heziketaren garrantzia.

Ikasleak eskolara iristen direnean ereduak eta rolak oso erroturik ekartzen dituzte. Mutiko gehienek maskulinitate tradizionalaren eredua (indarra, boterea, lehiakortasuna...) ondo barneratuta dute eta eredu hori aldatzen ez den bitartean berdintasunerako lan egitea oso zaila izango da. Hori dela eta jendarteko eragile eta

sektore guztiak (familiak, eskolak, lantegiak, komunikabideek...) inplikatu eta lan egin behar dute indarrean dauden ereduak eta estereotipoak aldatzeko, tratatu txarrek eta indarkeria sexistak inolako justifikaziorik lekurik izan ez dezaten.

Ilido berean, garatu beharreko beste alor garrantzitsua autoestimua da. Autoestimua norberak bere buruarekiko duen kontzeptua eta onarpen maila da Pilar Jiménez (1999) esanetan. Irakasleek ikasleengan auto-estimua bultzatzeko betebeharra dute beraien ezaugarri onak indartuz eta hauek garatzera animatuz.

Inork ezin du gutxienezko auto-estimurik izan ez baldin bada neurriren batean baloratua izan, auto-estimua besteen aitortzearen baita bere oinarria. Ezin dugu ahaztu ere, auto-estimua gure errespetu eta besteen balorazio gaitasunekin batera garatu behar dela, egozentrismo eta nagusikeriatik urrunduz. Baina ezin dugu ahaztu gaitasun eta helburuak genero estereotipoekin gurutzatuak jarraitzen dutela.

Azkenik, emozioak modu sakonean landu beharko dira, bereziki beldurrak, amorrua eta tristura, eta hauen eragina gure gorputzean.

Gaiarekin jarraitzeko, beharrezkoa da indarkeria sexistarekin bat datozen kontzeptu batzuk argitzea. Abusu sexualak, Graciela Hernandez eta Concepción Jaramillok (2003: 112) adierazten duten bezala, *“persona batek beste persona batenganako dituen jarrera edo jokabideak bakoitzaren asetze sexuala lortzeko dira, horretarako manipulazio emozionala, txantaiak edo gezurrak erabiltzen direlarik.”*¹⁰

Pilar Jimenezek (1999) aipatzen duen bezala, haurrek sarritan helduen abusuak jasaten eta onartzen dituzte, haurrak horren kotziente ez direlarik. Eraso hauek onartzen dituzte maiz helduekiko dependentzia modu intentsoan bizitzen dutelako. Etapa honetan botere gehiegikeriak onartzen ikasten dute eta bere psikean normalizat integratzen dituzte. Sexu abusuak jasaten dituztenek uste dute helduek haurren gorputzarekin nahi dutena egiteko eskubidea dutela. Hori ekiditeko bakoitzak bere gorputzaren gaineko miresmena eta errespetuzko jarrera izatea ezinbestekoa da, norberak bere burua eta gorputza babestu ahal izateko.

¹⁰ *“son actitudes y comportamientos que una persona adulta o significativamente mayor que la otra tiene con alguien menor, con el objeto de su propia satisfacción sexual y para ello emplea la manipulación emocional, los chantajes o engaños”*

Ikasleek argi izan behar dute edoizen pertsona, ezaguna izan ala ez, ez duela bere gorputza modu txar batean ukitzeko eskubidea, beldurra edo ezinegon sortaraziz. Horregatik, “ez” esatearen eskubidea dutela erakutsi behar zaie eta konfidantzako norbaitek haienganako jarrera desagoki edo deseroso bat eragitean, norbaiti esateko eskubidea dutela ulertzea.

Indarkeria hau ekiditzeko, ezinbestekoa da ikastetxeetan harremanei garrantzia ematea, eguneroko praktika hezitzailean gertatzen diren hartu-emanen arreta eskainiz, estereotipoak ezabatzen dituzten giroak sortuz eta onespena eta komunikazioan nagusitutako harremanak bultzatuz, ezinbestekoa da irakasleen papera indarkeriaren prebentzioan. Hezkuntzako profesionalen jarrera bortizkeri, mehatxu eta agresioen aurrean eredu izanen da ikasleentzat.

Egun, desberdintasunean oinarritutako harreman ereduak ez dira legeetan islatzen, ez Estatuan ezta hezkuntza alorrean. Hauek curriculum ezkutuaren bitartez transmititzen dira; sormenaren mundua, musika, literatura, bideo-klipak, zinema, telebista saioak, eta publizitatearen bitartez, besteak beste. Estereotipo sexistak indartzea lortzen da honela; neskentzat itxurari, kux-kuxean ibiltzeari eta amordio erromantikoaren inguruan hitz egitean. Mutilentzat berriz indarra, lehiakortasuna eta arrakastaren lorpena. Edu horren muturreko ondorioa indarkeria psikologikoaren aurrean onarpen jarrerak erakustea da, indarkeria fisikoa zein sexuala bezalako adierazpen bortitzenetarako iritsi arte.

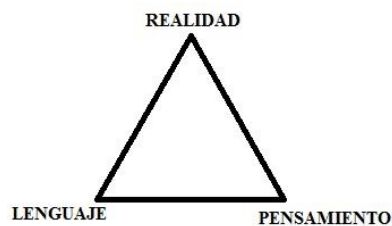
Hezkuntzaren zeregina berrantolatzeke beharra dago, besteari mugak ezar diezaiokeen edozein indarkeria mota ekiditeko oinarriak ezarriz; adierazpen, askatasun eta norberaren errealizazioko eremu pertsonal eta kolektiboak babestuz eta gizon-emakumezkoen arteko erlazioak elkarriketan oinarritutakoak eta bidezkoak izan daitezen gakoak ipiniz.

Finean, erakutsi behar zaie harreman afektibo eta sexualak oso politak eta aberasgarriak direla bi pertsonak eroso daudenean eta elkarri maite dutenean. Norbaitek gustatzen ez zaien harreman afektibo edo sexuala burutzea proposatzen dienean, muxu batetik abiatuta, ezetza emateko eskubidea dutela.

3.4. La importancia y el uso del lenguaje en el ámbito educativo

Como señala Eva Mª de la Peña (2010) al hablar de coeducación, es fundamental hacer un análisis sobre el uso del lenguaje. El lenguaje es nuestro principal modo de comunicación, de expresión y así, es fundamental un buen uso de éste tanto en la escuela como en otros ámbitos educativos. Como se explica a continuación, el lenguaje es nuestra vía de representación, interpretación y comprensión de la realidad, ya que a través de él expresamos nuestros pensamientos, emociones y conductas. Es importante tener en cuenta que, al igual que uno de los objetivos en los que se centra la coeducación es lograr el desarrollo integral de la persona, también busca un desarrollo integral del lenguaje.

Imagen 2. Componentes del lenguaje

El lenguaje es un elemento muy enriquecedor y que se desarrolla de manera intensa en la escuela, ya que es la principal vía de aprendizaje. Pero si bien es un elemento muy positivo y enriquecedor, también puede ser un elemento discriminador y que puede tener un uso negativo.

El papel de la educación es fundamental para que exista una ciudadanía crítica y responsable. A través de las actividades discursivas es como, fundamentalmente, se contruyen y desarrollan concepciones del mundo y de las personas. Mediante la coeducación se quiere conseguir que las diferencias de estilos discursivos entre hombres y mujeres no acarreen desigualdad ni marginación, si se cree que las lenguas pueden ser instrumentos de diálogo y de inclusión, se ha de incidir a través de las prácticas docentes en ese sentido.

Amparo Tusón (1991) indica que respecto a los usos lingüísticos, se observan múltiples y diversas diferencias, fruto de la influencia de factores sociales y culturales. Las lenguas, a parte de ser mecanismos formales, son también un conjunto de posibilidades, de convenciones y de estrategias que nos sirven para relacionarnos con las gentes de nuestro entorno. Son invenciones humanas, son unos artefactos sutiles y complejos que funcionan a la vez como parte y como síntoma de la realidad de los pueblos, depende de un conjunto de variedades (geográficas, sociales y funcionales) y va cambiando a través del tiempo. Es necesario que la escuela se adapte a estos cambios.

Las personas que se dedican a la docencia tienen la primera responsabilidad que es la de analizar sus propias prácticas discursivas. ¿De qué manera utilizamos las lenguas? ¿Cómo valoramos los diversos estilos discursivos? ¿Qué usos lingüísticos en lo que se refiere al género y al tratamiento de niños y niñas, de hombres y mujeres presentan los libros de texto y los diferentes materiales didácticos que utilizamos?

Sobre este tema, Amparo Tusón (2002) afirma que una parte de la educación lingüística debería estar destinada a promover la reflexión y el debate sobre los usos lingüísticos sexistas, sobre los estereotipos respecto de lo masculino y lo femenino que se hacen evidentes en diferentes manifestaciones discursivas como la publicidad el cine, la televisión, los cómics, la prensa etc., así como en los mismos usos y valoraciones sobre la forma en la que utilizan el lenguaje los niños y niñas de uno u otro sexo. Para ello, puede ser útil proporcionar opciones para evitar la ocultación, mostrando esas opciones como un caso más en el que se manifiesta la variación lingüística.

Durante este trabajo he citado varias veces la importancia de los documentos por los que se rige el sistema educativo, más concretamente en la Educación Primaria. Al hablar de coeducación, es fundamental hacer un análisis tanto del curriculum como de la Ley Educativa vigente, para poder concretar en que situación nos encontramos actualmente, observando la importancia que dan estos documentos a la igualdad. A continuación haremos un pequeño análisis de la importancia que dan estos documentos al uso del lenguaje.

Amparo Tusón (2002) señala que hombres y mujeres tienen estilos discursivos diferentes ya que históricamente se han formado en “comunidades de práctica” (redes de relación estrechas creadas a partir de unos intereses y de unas prácticas comunes) diferentes. Tradicionalmente, en nuestra cultura, las mujeres se han ocupado del cuidado de la casa y de la familia. Estas ocupaciones comportan toda una serie de actividades en torno a la comida, la limpieza, el embarazo, el nacimiento y el cuidado de las criaturas, el vestido, la economía “doméstica”... Un conjunto de tareas referidas al mundo de lo que se considera “privado”, íntimo, que no trascienden a la esfera pública. Los hombres, sin embargo, se han ocupado de trabajar fuera de casa, de la vida institucional, es decir, de una serie de actividades que conforman lo que se considera la esfera “pública”, los “grandes y esenciales problemas” del mundo.

El uso del lenguaje en educación ha sido estudiado por muchos autores que se han centrado especialmente en el androcentrismo lingüístico o el uso sexista del lenguaje. Eva Mª de la Peña (2005) señala que tanto en la escuela como fuera de ella utilizamos el masculino genérico que aborda el masculino como el femenino. Al hacer un análisis de los libros de texto, lo más habitual es detectar el androcentrismo en textos que, aunque pretenden hablar de cuestiones que afectan a la humanidad, sólo hablan de la experiencia masculina, por ejemplo al referirse a las personas que ejercen la abogacía se hace diciendo “los abogados defienden” o al referirse a la labor docente podemos encontrar ejemplos como “los profesores dan clase”. Es decir, muchas veces el androcentrismo en estos textos se concreta en la utilización del masculino como pretendido y falso genérico (por tanto, en la ausencia de femeninos).

Continuando con el tema de la discriminación en el lenguaje Álvaro García (1977) denomina “salto semántico” a iniciar un discurso referido a personas utilizando un término de género gramatical masculino, en sentido amplio, abarcando a mujeres y hombres, y más adelante, en el mismo contexto, utilizar expresiones que ponen en evidencia que el autor se refería exclusivamente a hombres.

El currículum actual da vital importancia al lenguaje, ya que lo considera una competencia básica que al estar presente en todas las materias y vías de educación, debe de tener una importancia esencial. Este documento manifiesta que al ser el

lenguaje una herramienta de comprensión y representación de la realidad, como anteriormente he citado, debe ser un instrumento indispensable en la construcción de relaciones entre hombres y mujeres, y debe fomentar la eliminación de estereotipos y expresiones sexistas.

Es necesario poner de manifiesto la importancia del uso del lenguaje en todas las áreas curriculares, también en las transversales pues ahí es donde reside el conflicto de la identidad, tanto social, individual o colectiva. A pesar de que el curriculum pone de manifiesto el uso de la lengua como herramienta para fomentar la igualdad y en contra de la discriminación, se debe ir más allá y analizar el uso del lenguaje desde todos los contenidos; el sexismo en relación tanto con los conceptos, procedimientos y actitudes.

En los libros de texto la presencia femenina acostumbra a ser menor que la masculina, justamente porque el androcentrismo provoca que no sean vistas, que no sean percibidas, que no sean nombradas. La mayoría de las veces la presencia de la mujer en los libros de texto implica que ésta esté haciendo tareas de cuidado, como acompañando a su familia, en la casa, en la compra etc...

En un libro de texto del área de Conocimiento del medio, por ejemplo, encontramos en el apartado que se refiere a la historia, expresiones androcéntricas como *griegos, egipcios, musulmanes...* Aun así, también se ha avanzado y podemos ver la presencia de la mujer en casi todos los escritos, por ejemplo *“Los hombres y mujeres del Paleolítico se refugiaban en cuevas (...)”*. En el mismo libro de texto (Conocimiento del medio, 2011, Santillana) encontramos, en lo que se refiere a “la vida en la Edad Contemporánea” un apartado de “La vida en el siglo XIX” en las que incluye a la mujer, la alimentación, la vivienda y el trabajo. En cuanto a la mujer dice *“La misión principal de la mujer era el hogar y el cuidado de sus hijos. Para casarse, tenía que pedir permiso a sus padres (...)”*. Además, la presencia de la mujer suele requerir un apartado diferente y único, nunca se integra en un discurso genérico que tome a la sociedad en conjunto.

También es importante, al igual que hacemos un análisis de los libros de texto y otros documentos que se utilizan en el aula, analizar los cuentos populares y la literatura dirigida al público infantil.

Para finalizar este apartado, se debería reconocer, favorecer y respetar los estilos femeninos en las interacciones en el aula, tanto en lo que se refiere a la valoración del papel de la mujer a lo largo de la historia, como el reconocimiento crítico de los temas apreciados por las mujeres y su manera de tratarlos, evitando efectos tales como la ridiculización y victimismo. Se deberían crear espacios en el aula donde esas formas de hablar sean valoradas, donde cooperar en la construcción del discurso, aplicar la experiencia personal, manifestar dudas, expresar emociones y sentimientos, etc... sea algo positivo, una forma apropiada para la construcción de los conocimientos.

3.4.1. Lenguaje e influencia de los cuentos populares

Estrechamente relacionado con el tema del lenguaje nos encontramos con los cuentos populares. Al analizar la influencia del lenguaje, el análisis de este tipo de literatura es indispensable, ya que la mayoría del alumnado adquiere gran parte de la competencia lingüística mediante los cuentos y crea sus primeras concepciones del mundo y de las relaciones a partir de éstos, por lo tanto las preguntas desde las que partiremos son: ¿Qué reflejan los cuentos populares? ¿Qué tipo de relaciones se mantienen entre los personajes? ¿Qué lenguaje utilizan los personajes masculinos y femeninos?

Almudena Mateos Gil e Itxaso Sasiain Villanueva (2006) hablan de la importancia que han tenido los cuentos populares que han transmitido de generación en generación de forma oral por parte de las mujeres y que reflejaban las formas de pensar, de vivir, de ver el mundo. Hablan también de la necesidad de dar un giro a los valores morales que se transmiten por medio de éstos y de crear y utilizar cuentos de “abran” la mente y nuestra visión del mundo.

Los cuentos son una herramienta muy utilizada en la escuela, sin embargo, como indica Ana Maria Castaño (2013) muchas veces se utilizan de manera poco adecuada, sin hacer una reflexión ni valoración sobre lo que transmiten. Aplicar el concepto de

coeducación en los cuentos tiene como objetivo crear nuevos modelos de relación entre hombres y mujeres, en torno a referentes de igualdad, paz y justicia.

Los cuentos ofrecen la posibilidad de transmitir modelos de relación y desarrollo alejados de estereotipos sociales y culturales y poder modificarlos para su reinención. Además, suponen una forma de relación del alumnado, respecto a sus entornos y situaciones; una forma de enfrentarse a nuevas situaciones y conflictos.

Bruno Bettelheim (1977) afirma que para que una historia mantenga de verdad la atención del niño y la niña, ha de divertirlo y excitar su curiosidad. Ha de estimular su imaginación, ayudarle a desarrollar su intelecto y a clarificar sus emociones; ha de estar de acuerdo con sus ansiedades y aspiraciones; hacerle reconocer plenamente sus dificultades, al mismo tiempo que le sugiere soluciones a los problemas que le inquietan. Resumiendo, debe estar relacionada con todos los aspectos de su personalidad al mismo tiempo. Al mismo tiempo que estimula la confianza en sí mismo y misma, trabajando el autoestima.

Si analizamos los cuentos más tradicionales como por ejemplo Blancanieves, La bella durmiente, Cenicienta, entre otros vemos que se repiten varias características. Las brujas son malvadas y feas, pero los magos son inteligentes y buenos; los príncipes valientes salvan a las princesas bellas, sumisas y pasivas. Los niños son osados y emprendedores, las niñas son bonitas, simples y obedientes. La representación por excelencia de la maldad tiene figura de mujer: la madrastra. La mayoría de la presencia femenina está relacionada con princesas que esperan a su príncipe o a alguien que les rescate. Así, pocas veces ocurre que la mujer tome iniciativas propias o sea autónoma.

Dada a la importancia que tienen los cuentos en el proceso de adquisición de lenguaje y del desarrollo psicológico, sería conveniente dar un giro a estos cuentos y crear otros de manera coeducativa, haciendo un análisis de cuentos, como se explica a continuación.

Las autoras Ana Mª Castaño (2013) y Adela Turín (1994) dan unas pautas para seleccionar cuentos coeducativos. Así, se ha hecho una selección de las más significativas;

-
- Es preciso tener en cuenta un equilibrio entre el número y presencia de los personajes femeninos y masculinos.
 - Debe haber una compensación en la asignación de actividades: deporte, ciencia, actividades domésticas...
 - Igualdad en cuanto a sentimientos y elementos emocionales.
 - El lenguaje debe ser equilibrado, riguroso, preciso y enriquecedor.

Las autoras dan unas directrices o consejos para trabajar los cuentos en el aula, trabajando tres dimensiones;

- Dimensión individual: cada persona interpreta de una manera personal cada cuento, ya que ve el mundo de una manera diferente. De esta manera, las historias de un libro nos dan la posibilidad de acercarnos al propio cuerpo y a nuestra rutina cotidiana de otra manera.
- Dimensión relacional: poniendo especial énfasis en la atención a la relación y al trabajo en equipo, promoviendo la ayuda y la cooperación.
- Dimensión social: la posibilidad de trascender, a través de la magia y la fantasía de los cuentos, las formas y reglas de actuar en la sociedad, que parecen rígidas e inamovibles.

Otra característica de estos cuentos sobre la cual se debe incidir, ya que es muy significativa; la ilustración. Para avanzar con este tema, me centraré en la visión de escritora Adela Turín, ya que ha sido una autora pionera en los cuentos alternativos, dándoles una visión no sexista y coeducativa. A través de los símbolos de las ilustraciones se transmiten muchos elementos, veámos algunos ejemplos que propone Adela Turín (1994):

- Las gafas simbolizan inteligencia y es un atributo masculino. Cuando las lleva una madre son un símbolo de incompatibilidad entre belleza e inteligencia.

- El delantal, fregona... simbolizan una buena mujer, ama de casa. También encontramos a la cursi y estúpida mujer, atolondrada, que malgasta el dinero que gana su marido.
- El poder, cuando rara vez no es masculino, es representado por una solterona agria, con gafas y antipática.
- La ventana, símbolo de pasividad, tiene detrás a una niña o una princesa. Expresa también aislamiento, alejamiento de la realidad y refugio en un mundo imaginario.
- El periódico está en manos de los hombres, mientras niñas y mujeres, en caso de que lean algo, lo hacen con revistas o libros banales.

Respecto al papel que representan las madres y los padres en los cuentos. Turín indica que las madres acostumbran a estar en la cocina, si están en la calle es por que han ido a pasear con sus hijas o hijos o están volviendo a casa con la compra. También cambia su carácter según si es madre de hija o hijo. En el primer caso, la madre es más bella y hace más de educadora, transmitiéndole a su hija el papel estereotipado de mujer mientras están en el jardín o hacen la compra. En el segundo caso, en cambio, es una sirvienda abnegada e incapaz de enseñar nada a un niño que aprende con su padre.

Sobre el padre, apenas aparece en las ilustraciones. Se presupone su existencia, ya que es el que mantiene económicamente el hogar. Cuando aparece, es leyendo el periódico, por la mañana yendo al trabajo maletín en mano, llegando a casa cansado etc...

Dada la importancia de la literatura infantil para la desaparición de discriminación y en la construcción de una escuela coeducativa, la parte práctica de este trabajo se va a centrar en el análisis de un cuento popular, para así observar los roles y mensajes que transmiten.

3.4.1.1. Ipuin tradizional baten analisisia

Lanaren alderdi praktikoa burutzeko Edurnezuri ipuinaren analisisia egingen da, bertan dauden baloreak eta ezaugarriak hobe aztertzeko xedez. Analisi hau Almudena Mateos eta Itxaso Sasiainek (2006) proposaturiko gida jarraituz egingen da. Analisisia burutzeko alde batetik alde deskriptiboa aztertuko da, hau da, liburuan zer agertzen den. Ondoren, horren analisi kritikoa egingen da. Hona hemen gure analisisia burutzeko jarraituko diren atalak:

1. Izenburua: pertsonai femenino edo maskulinoari egiten dio erreferentzia?
2. Protagonismoa
 - Femeninoa ala maskulinoa da? Hierarkizatua dago?
3. Pertsonai maskulino eta femeninoen zenbakia
 - Emakumeak agertzen dira ipuinean, haiei egiten zaie erreferentzia?
 - Gizonak agertzen dira ipuinean, haiei egiten zaie erreferentzia?
 - Ez egotekotan, ez agertzea justifikatua al dago?
 - Heroeak agertzen al dira? Emakumeak ala gizonak dira?
4. Gizonak eta emakumeak dituzten karguak, egindako lanak.
5. Gizon eta emakumeek aisialdiko jardueretan parte hartzea.
6. Sexu bakoitzeko pertsonaiek harreman espazio ezberdinetan garatutako jarduerak (etxean, eskolan, alor profesionalean, politika edo gizartean)
 - Ze jarduera garatzen dituzte emakumeak eta zein gizonak?
 - Ipuina emakume on batetik (printzesa gehienetan) eta txar batetik (sorgina) haratago doa?
 - Ipuinak gizonaren eredu maskulino tradizional erasotzailea erakusten du?
 - Ipuinak gizonaren irudi positiboa, bere buruarekiko segurtasuna erakusten duena eta emozioak transmititzeko gaitasun ezarekin erakusten du?

- Nortzuk zaintzen dute? Nortzuk dira zainduak?
- Ze pertsonaiak dira desiatzen dutenak?
- Emakume edo gizonen desio edo nahiak kontuan hartzen al dira?
- Nork hartzen du aurre hartzea?
- Nork erreskatatzen edo laguntzen du nor?
- Ze harreman eta sexualitate ereduak agertzen dira?
- Emakume eta gizonen sexualitatea aintzat hartzen da?
- Zeregin ezberdinak izatekotan, hauek naturalak edo sozialak al dira? Beste batzuk aintzat hartzen al dira?
- Emakume eta gizonek egindako ekintzei garrantzi berdina ematen zaie?

7. Erreferente maskulino eta femeninoak

- Erreferente maskulino eta femenino anitzak agertzen dira ipuinan?
- Zein balore femenino eta maskulino biltzen ditu ipuinak?

8. Familia ereduak

- Zein pertsonaia agertzen dira familiaren barnean?
- Zein ezaugarri dute familia zoriontsuek? Eta zorigaiztoek?
- Ze familia kide ez dira agertzen edo aipatzen?
- Zein da haien arteko harremana?

9. Harremanak

- Pertsonai maskulino eta femeninoek, haien artean kooperatzen dute?
- Sexuen arteko harremanak elkarren arteko konfidantza eta errespetuan eraikitzen dira?

10. Deskribapen fisikoa eta janzkera

- Edertasun zein eredu dute emakume eta gizonek?
- Edertasun eta adimenaren arteko harremana al dago, eta edertasuna eta segurtasunaren artean?
- Emakume eta gizonek erabilitako janzkerak bere sexua adierazteko erabiltzen dira? Janzkerak bere maila sozialaren adierazle gisa erabiltzen dira?

11. Ezaugarri psikoafektiboak eta jarrerak

- Nortzuk dute indarra, emakume ala gizonek? Nortzuk erakusten dituzte sentimenduak?
- Ze eragin dute haien jokabideek emakume eta gizonen kasuan?
- Ze sari edo zigor jasotzen dituzte neska eta mutilek?

12. Agertzen diren arriskuak

- Ze arrisku jasaten dituzte neska eta mutilek?
- Nortzuk agertzen dira biktima gisa?
- Ze jokabide dute pertsonai maskulino eta femeninoek arriskuaren aurrean?

13. Hizkuntzaren erabilera

- Femeninoa gutxien duten adierazpenak erabiltzen dira?
- Maskulinoa gailentzen duten adierazpenak erabiltzen dira?
- Ze izenondo erabiltzen dira sexu bakoitzari buruz hitz egitean?

14. Botere ereduak

15. Amaiera mota

- Amaiera zoriontsua edo zorigaittoa mutila edo neskaren ezaugarri fisikoen araberakoa da?

- Irakaspenarik egiten al du?

16. Ilustrazioak

- Emakumeak eta gizonak agertzen al dira? Nola agertzen dira?
- Agertzen diren edertasun ereduak osasuntsuak al dira? Nolakoak dira?
- Forma, kolore eta proportzio aldetik anitzak al dira?

“EDURNEZURI ETA ZAZPI IPOTXAK” IPUINAREN ANALISIA

1. Izenburua

Izenburuan ipuinaren pertsonaia nagusia agertzen da; Edurnezuri. Maskulinoak ere agertzen dira baina taldean eta bigarren mailan.

2. Protagonismoa

Ipuinan zehar agertzen den pertsonaia nagusiak Edurnezuri eta erregina dira. Bigarren mailan zazpi ipotxak, printzea, sorgina eta animaliak ditugu.

Hierarkia bat mantentzen da maila sozialari dagokionez; Edurnezuri printzesa da eta printzipea baino ez joaten da bere bila. Ipuinaren protagonismoa emakume eta gizon batengan erortzen den arren, aurrerago ikusiko da oso rol ezberdinak jokatzen dituztela.

3. Pertsonaia maskulino eta femeninoen zenbakia

Ipuinean hamaika pertsonaia maskulino agertzen dira: zazpi ipotxak, ehiztaria, printzea, ispiluaren atzean dagoen maskaradun ginzona eta erregea. Liburuan agertzen den animalia bakarra oreina da eta maskulino gisa agertzen da. Femeninoak, aldiz, hiru dira: Edurnezuriren ama, Edurnezuri eta erregina.

Erregea behin aipatzen da ipuinean soilik beste behin ezkondu zela esateko. Edurnezuriren ama, erregina, ipuinaren hasieran agertzen da, gazteluaren barnean josten, ama izatea zenbat gustatuko litzaioke esaten.

Heroe bezala agertzen den bakarria printzea da, Edurnezuri hau agertzean berpizten baita, lehen hilda baitzegoen.

4. Gizonek eta emakumek dituzten karguak, egindako lanak

Arlo profesionalari dagokionez, soilik gizonen lana azaltzen da. Zazpi ipotxak meategira joaten dira lanera eta ehiztaria duen karguarengatik deitua da, hau soilik erreginak emandako mandatua egiten agertzen da. Edurnezuriri ez zaio inongo lanarik atxikitzen, soilik etxeko lanak egiten agertzen da eta erregina, ispiluaren aurrean bere edertasunaren inguruko galderak egiten.

Beraz, gune publikoa, lan ordaindua, gizoni mugatzen zaie. Pertsonaia femeninoak aldiz, soilik gune pribatuetara mugatzen dira, etxetik kanpo agertzen direnean bakardadea eta arriskua aipatzen dira, bere lekua izanen ez balitz bezala.

5. Gizon eta emakumeek aisialdiko jardueretan parte hartzea.

Ipuinean ez dira aisialdiko jarduerak agertzen, soilik hasieran Edurnezuriren ama josten agertzen da. Ekintza hau esanguratsua da, ipuinaren sarreran agertzen baita eta jadanik aurreikusi dezakegu emakumea etxeko lanak garatzean ematen duela bere denbora. Bestalde, aipatzen da josten dagoela leihoaren ondoan, aislamendua adieraziz.

6. Sexu bakoitzeko pertsonaiek harreman espazio ezberdinetan garatutako jarduerak (etxean, eskolan, alor profesionalean, politika edo gizartean)

Emakumeek garatutako jarduererei dagokionez, Edurnezuri etxeko lanak egiten agetzen da, bere ugazamari ez zaio inongo lanarik atxikitzen, agertzen denean soilik edertasunaren inguruko galderak egiteko da, edota Edurnezuriren aurkako maltzurkeriak egiten.

Gizonek garatutako jarduerari dagokienez, pertsonaia maskulino bakoitzaren postua argi uzten da eta lanpostu horretan jarduten agertzen dira ipuinean. Zazpi ipotxak etxean daudenean ez dute etxeko lanetan ematen denbora, aldiz meategira doazela agertzen da. Ehiztaria bere lana burutzen agertzen da erregina Edurnezuriren birrikak eta giharra ekartzeko eskatzen diolako.

Gainera hauek garatutako lanak gunek publikora dagokionak dira, aurreuposatuz lan horiek egiteagatik dirua jasoko dutela. Zazpi ipotxak meategi batean lan egiten dute eta bere desio bakarra urrea aurkitzea da, bestalde ehizaria dugu, erreginaren langilea eta honen mesedetara dagoena. Printzeari ordea, ez zaio inongo jardura profesionalik atxikitzen, soilik amaieran agertzen baita Edurnezuri sabatzeko xedearekin.

Ipuineko bi emakumeak antagonistak dira haien artean. Edurnezuri gazte xarmangarri eta ona da, ederra eta inuxentea. Erregina ordea, emakume maltzurra, harroa eta aginzalea da. Beraz, ipuina ez doa printzesa eta sorginaren pertsonaiekin.

Ipuinean agertzen diren gizonen ereduak oso tradizionalak dira. Ehiztariari indartsua izatea aurreuposatzen zaio bere lanagatik, berdina gertatzen da ipotxekin, meategiak indar fisiko handia eskatzen baitu. Hala ere, ipuinean agertzen diren pertsonaiek emozioak eta sentimenduak adierazteko gai dira; ehiztariak Edurnezuri aske uzten du oso errudun sentitzen baita eta bere xamurtasun eta edertasunarengatik liluratua baitago, beraz bere sentimenduetan oinarritutako jokabidea hartzen du. Ipotxek ere sentimenduak adierazten dituzte, hala ere haien arteko ezberdintasun ugari daude, batzuk gizonen estereotipo eta rolak betetzen dituztelarik. Printzea da, beharbada, sentimendu gehien adierazten dituen pertsonaia maskulinoa. Edurnezuri muxu batekin esnatzen lortzen du eta bere sentimenduak adierazten dizkio momentu oro.

Hala, printzea oso pertsonaia segurua agertzen da, ez du zalantzan jartzen bere ahalmena Edurnezuri esnatzeko eta ez du ezta, Edurnezuri berarekin joango ez denik pentsatzen.

Zaintzari dagokionez, Edurnezuri da zaintzaren eredu eta islada garbia ipuinean. Ipotxen etxera iristean egiten duen lehenengo gauza dena garbitzea da, modu horretan bere buruarekin harro sentituko da. Gero ipotxak zaintzeaz arduratzen da, hauek meategirik bueltan janaria prest dutelarik eta bere “ama” bezala jokatzeko du, oso harreman afektiboak sortuz haiekiko.

Desioari begira, printzea eta Edurnezuri dira horren ereduak ipuinean. Argi agertzen da nola printzea den aurre hartzen duena eta nola honek Edurnezuri desiatzen du eta dena ematen du berarekin egoteko. Beste alde batean beste desio mota daukagu

Edurnezuriren amaordean isladaturik; Edurnezuri hiltzeko desioa, edertasunean eta gorrotoan oinarritutako desioa. Printzea salbatzailea da eta Edurnezuri salbatua dena. Ipotxak eta ehiztaria ere salbatzaile gisa hartzen dira, lehenengo hauek Edurnezuriri babesa ematen baitiote eta etxetik ez ateratzea gomendatzen diote, bere amaordearekin aurkituko baita eta badaki honek hil nahi duela. Bestalde, ehiztaria da Edurnezuri bizirik uztea erabakitzen duena eta bere nagusiaren, erregina, mandatua betetzen ez duena, hau engainatuz Edurnezuri aske uzteko.

Sexualitateari dagokionez, eredu ezberdinak agertzen dira ipuinan. Edurnezuri, neska gaztea, zazpi mutilekin bizi da eta beraiekin egiten du lo. Hala ere ez da inongo iruzkinarik egiten sexu harreman edo edertasunez at doan ezerri buruz, inuxentasuna oso agerian baitago Edurnezuriren izaeran. Hala ere inuxentasun hori apurtzen da sorginak ematen dion sagarra gorria (hau Adame eta Ebaren sagarrarekin harremandu genezake) hartzean, pozoinduta baitago.

Gainera, gizonak ez dira etxeko lanetaz arduratzen eta normaltzat hartzen da eta zikinak agertzen dira, ez dira itxuraz arduratzen, guzti hori emakumeen esku dago.

Ez zaio, inondik inora, balore berdina ematen gizon eta emakumeek ipuinan garatzen dituzten ekintzei. Edurnezurik garatutako ekintzak berez egin behar dituela auresuposatzen da eta ez zaio garrantzirik ematen, are gehiago, Edurnezuri oso pozik agertzen da etxeko lanak egiten. Ipotxen lanaren inguruan komentario ugari egiten dira eta ipuinean hainbat aldiz agertzen dira honen inguruko iruzkinak.

7. Erreferente maskulino eta femeninoak

Erreferente maskulino eta femenino oso anitzak agertzen dira ipuinean. Hasteko, bi pertsonaia femenino nagusiak, Edurnezuri eta erregina, elkarren artean antagonistak direla esan da. Bestalde, aniztasuna zazpi ipotxetan ikus dezakegu, oso izaera ezberdina baitauka bakoitzak.

Transmititzen diren baloreen artean, babesa dugu ipuinean zehar agertzen den balore garrantzitsua. Edurnezuri emakume xume eta inuxentea bezala agertzen da, babesaren beharraren bila dagoena eta ez da guztiz zoriontsua bere printzea agertzen den arte.

Gainera, aita baten presentzia ezak sortarazten duen babes hutsa adierazten da, beraz babesa gizonen esku baino ez agertzen da. Gizonak beraz, izaki indartsuak eta babes ematen dutenak dira.

8. Familia ereduak

Ipuinean hiru familia eredu aipatzen dira; lehenengoa Edurnezuriren familiakoa da. Hau Edurnezuri, bere amaordea (bere benetako ama hau jaiotzean hil zen) eta aita osatzen dute. Hala ere, aita soilik hasieran aipatzen da ezkontzen denean. Bigarren familia ereduaz zazpi ipotxek osatzen dute, zazpiak elkarrekin bizi dira eta ez da inongo gurasorik edo bestelako familiarik aipatzen. Hirugarrena eta soilik amaieran behin aipatzen dena printzearen familia da, printzea erregearen semea dela aipatzen da eta Edurnezuriri gonbidatzen dio bera eta bere aitarekin joateko gaztelura.

Familia zoriontsua eta zorigaiztoaren ereduak agertzen zaizkigu. Zoriontsua zazpi ipotxetan ageri zaigu, elkarrekin bizi direnak eta elkarreraginean daudenak. Beste aldean Edurnezuriren familia dugu, bere amaordearekin bizi dena eta haien arteko harremana oso txarra da, bere amaordea jeloskor baitago Edurnezuri bera baino ederragoa delako eta Erregina, ederrena izan nahi baitu eta edozein gauza egiteko prest baitago hori lortzeko.

9. Harremanak

Sexu desberdineko pertsonaien arteko harremanak bakezale eta positiboak dira, gatazka sexu femeninoko bi pertsonaien artean sortzen da. Konpetentzia beraz, pertsonaia femeninoen artean sortzen da. Pertsonaia maskulinoak elkarren artean jarrera kooperatiboa erakusten dute, esaterako ipotxen eta printzearen artean oso harremana positiboa eta kooperatiboa sortzen da, guztiek helburu berdina baitute; Edurnezuri bizitzara itzuli.

10. Gorputzaren eta janzkeraren deskribapena

Edurnezuri:

Edurnezuri ipuin osoan zehar arropa berdinarekin azaltzen da. Printzesa baten soinekoa eta ileko apaintzaile bat darama. Azal

txuri argia, inuxentasunaren islada, ezpain eta masail gorriak ditu.

Erregina eta sorgina:

Erregina eta sorgina, aldiz, beste itxura batekin agertzen dira, arropa ilunagoak erabiltzen dituzte eta aurpegi atal gogorragoak dituzte. Gainera, sorginak haurrentzat oso negatiboak diren ezaugarriak ditu; sudur luzea, garatxoa eta ile luze eta txuria.

Printzea ez da ia agertzen baina agertzerakoan, goi mailako arrokekin agertzen da eta mutil “idealaren” itxurarekin.

Zazpi ipotxen eta ehiztariaren janzkerek ez dute berezitasunik, hauek arropa sinpleak eramaten dituzte, atenzioa deitu gabe.

Beraz, edertasuna emakumean isladatzen da batik bat, printzea ere edertasunaren islada da baina honek ez du garrantzi handirik hartzen istorioan. Emakumeak oso kezkatutak daude bere fisikoarengatik eta horrek garrantzi handia hartzen du istorian, ipuinaren hasieran jadanik emakumeak bere fisikoaren inguruko adjektiboekin azaltzen dira, gizonak berriz bere izaeraren inguruko iruzkinekin. Halaber, edertasuna eta izaera sutsuki lotuta agertzen dira. Honen adibide garbia sorgina da; erregina sorgina bilakatzean hau are maltzurragoa bihurtzen da eta gorputz guztia aldatzen zaio, gero

eta itxusiagoa izanik, gero eta maltzurragoa izanen baita. Gizonen ezaugarri fisikoen inguruan, ordea, ez da inongo iruzkinarik egiten.

Arropek gizarte mailaren adierazle garbiak dira. Erreginak, pritzesak (Edurnezuri) eta printzeak goi mailako jendearen arropak eramaten dituzte. Ipotxek ordea, lan egiteko daramaten arroparekin agertzen dira, eta suposatzen da beste pertsonaiek baino gizarte maila baxuagoa dutela.

11. Ezaugarri psikoafektiboak eta jokabidezkoak

Indarrari dagokionez, ehiztaria agertzen da indarraren erakuslerik nagusiena. Hala ere, ipuinean edertasuna indarrak baino garrantzi handiagoa hartzen du. Edurnezuri ordea, erabat ahula agertzen da eta beti babesaren bila dabil, gizonaren babesa alegia. Babes hori aurkitzen du zazpi ipotxen etxean. Erregina, era berean, pertsonaia gogor eta harro gisa agertzen den arren, betiere gizonaren iritziaren eske dago; ispilua.

12. Agertzen diren arriskuak

Agertzen diren arriskuak beti emakumeek jasaten dituzte, hauek baitira ahulak. Edurnezurik lautan bizitzen ditu egoera arriskutsuak; etxetik alde egitean badakienean bere amaordea hil nahi duela, ehiztariarekin aurkitzean, basoan zehar galtzean eta azkenik sorginak sagarra ematean. Egoera guztietan gizona da babesa ematen diona

eta salbatzen duena. Hala, sorgina da ipuinaren arrisku isladarik gorenena eta hori da istorioaren ardatza.

Arriskuaren aurrean gizon eta emakumeek jokabide ezberdinak hartzen dituzte. Emakumeek babesa eta laguntza bila joaten dira, bai Edurnezuri zein erregina, azken honek beti ehiztaria, ispilua edo beste eredu maskulinoetan uzten baitu ardura. Gizonak, ordea, arriskuaren aurrean jarrera ausarta dute eta emakumea babesteko prest agertzen dira.

13. Hizkuntzaren erabilera

Ipuinaren hasieran pertsonaia femeninoa agertzen da, erregina, eta hau “gazte” izen ondoarekin agertzen da. Ondoren, erregea berriz ezkondu zela aipatzen du eta emazte berria “polita, krudela eta harroa” gisa aurkezten da. Gizonen inguruan ez da inongo izen ondorik aipatzen.

Ez daude femeninoa eta maskulinoa gailentzen edo gutxien duten esaldirik erabiltzen. Hala, emakumeen fisikoen inguruko iruzkinak egiten dira; Edurnezuriren ingurukoak egitean beti bere ezaugarri fisiko positiboen ingurukoak dira “oso polita”, “ederra”, “ezin dut hain pertsona polita eta maitagarria hil nahi”... beti beraren inguruko iruzkinak egitean bere fisikoa aipatzen da. Gizonen dagokionez ez da bere fisikoaren inguruko ezer esaten, soilik printzearen inguruan esaten da “polita” eta “sendoa” dela.

14. Botere ereduak

Boterea erakusten duen pertsonaia bakarra erregina da. Bestalde hierarkia maila altuko pertsonaien boterea auresuposatzen da; erregea, erregina eta printzea, gizarte maila altuko pertsonaiak baitira.

Boterea erreginaren esku dago, bera da boterearen irudi nagusia eta badirudi, bere esku dagoela istorioaren garapena. Hala ere, erabakigarriak diren erabakigarriak eta jokabideak gizonen hartzen dituzte; ehiztaria da Edurnezuri bizirik bizirik uztea erabakitzen duena, ipotxak dira babesa ematen diotenak eta printzea da bizirik egotea ahalbidetzen duena.

15. Amaiera

Ipuinaren amaieran Edurnezuri hilik agertzen da hilkutxa garden baten barruan. Orduan printzeak zazpi ipotxei eskatzen die Edurnezuri ikusi nahi duela eta mesedez erakustean, beraz hilkutxa altxatzean Edurnezurik pozoinduta zegoen sagar zatia ahotik ateratzen du berpiztuz. Azkenik printzeak Edurnezuriri bere maitasuna aitortzen dio eta berarekin gaztelura joatea eskatzen dio, Edurnezurik baietz esaten duelarik.

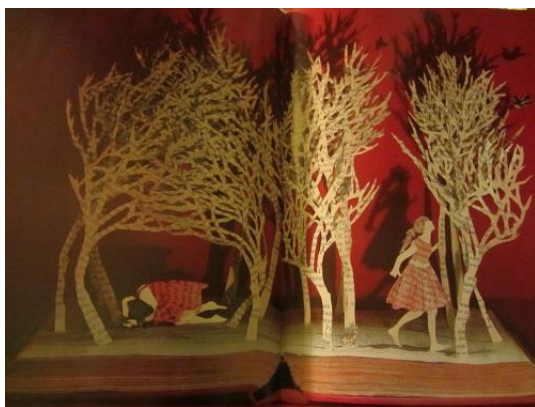
Ezaugarri fisikoek amaiera zoriontsua ahalbidetzen dute. Maila sozial berekoak elkartzen dira, biak ederrak eta etorkizun eder bat izatea espero da. Printzea, Edurnezuri ikustean “berekala maitemintzen da” beraz bere sentimenduak neskaren ezaugarri fisikoetan oinarritzen dira.

16. Ilustrazioak

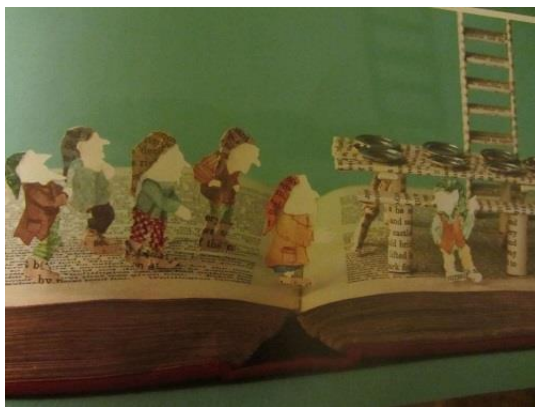
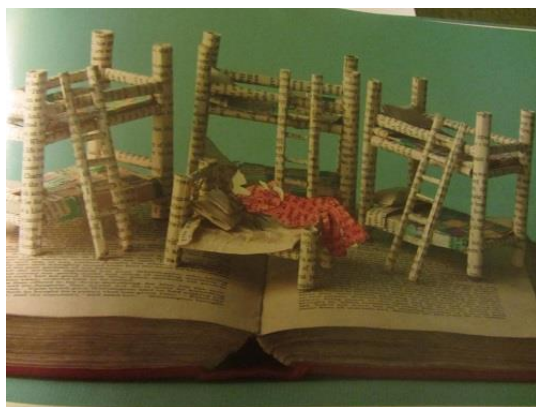
Aukeratutako ipuineko ilustrazioak Su Blackwellek (2012) eginak dira. Ipuinean osotara hamabi ilustrazio agertzen dira. Lehenengoan Edurnezuriren ama aurpegi ahul batekin agertzen da leihoan josten.

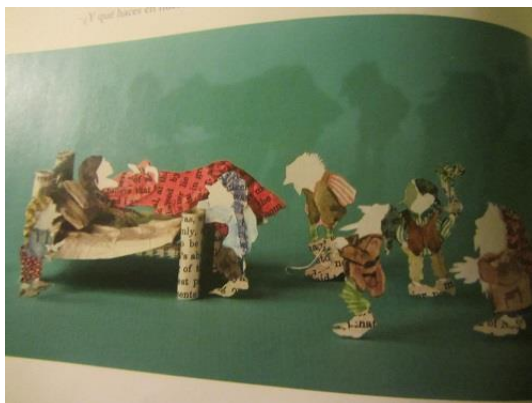
Bigarrenean Edurnezuri agertzen da basotik balduta bi egoeratan; bat etzanda, arrisku baten pean balego bezala eta bestean txori bati begira.

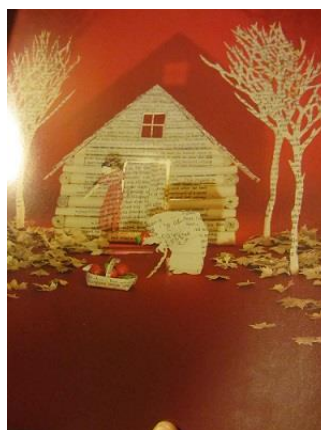
Hirugarren ilustrazioan zazpi ipotxen etxea agertzen da, hurrengo bi irudiak ere bertan islatzen direlarik, bata Edurnezuri etzanda ohean eta bestea zazpi ipotxak exera iristean eta mahaia jarrita dagoela ikusten dutenean.

Seigarren eta zazpigarren ilustrazioetan zazpi ipotxak Edurnezuriren ondoan agertzen dira, hauek haien artean hitz egiten daudelarik printzesa lo dagoen bitartean.

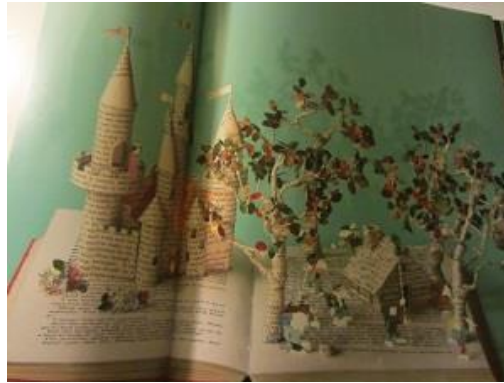
Zortzigarren irudian erregina agertzen da ispiluaurrean, hurrengo ilustrazioan Edurnezuri eta sorgina agertzen dira, sorginak sagar gorriak dituelarik.

Hamargarrenean zazpi ipotxak Edurnezuriren hilkutxa eramaten agertzen dira basoan, gero printzea agertzen delarik.

Azken ilustrazioa handiagoa da, bi orrialdeak okupatzen dituelarik eta kolore alaiak erabiltzen dira; berdea, gorria, horia... Bertan zazpi ipotxak agertzen dira bere etxe inguruan denbora pasatzen eta horren ondoan gaztelua agertzen da. Gazteluaren dorre batean Edurnezuri agertzen da ipotxei begira.

Ilustrazioetako protagonista nagusia Edurnezuri da, hau da espazio gehien okupatzen duen pertsonaia, agertzen den bi ilustrazioek bi orrialde okupatzen dituzte eta bertan Edurnezuriren sentimenduak agertzen dira aurpegi adierazpenen bitartez. Erregina, sorgina, Edurnezuriren ama eta printzea soilik behin agertzen dira, ilustrazioetan protagonismoa hartzen ez dutelarik. Ehiztaria ez da agertzen ilustrazioetan eta ispiluko gizona ezta, erregina ispiluaren aurrean agertzen denean soilik bere islada ikusten da. Ipotxak hainbatetan agertzen dira baina ez zaie inongo ekintza berezirik atxikitzen, soilik Edurnezuriri konpainia egiten agertzen dira.

Esan bezala, ipuinaren hasieran Edurnezuriren ama agertzen da leihoaren ondoan, Adela Turinek (1994) zehazten duen bezala horrek aislamendua eta bakardadea adierazten du. Gainera keinu tristez agertzen da, seme baten esperoan baitago.

4. ONDORIO PEDAGOGIKO ETA SOZIALAK

Testuan zehar hezkidetza bultzatzeko aintzat izan behar ditugun gaiaen analisia egin da, oraingoan hiru alor hauek –pedagogiko, psikologiko eta sozialak- modu zehatzago batean azalduko dira. Lanean zehar emandako informazio eta kontzeptu batzuk ezinbestez errepikatuko dira, beharrezkoa baita hauek gogoan izatea eskolan hiru ardatz hauek dituzten eraginak pentsatzeko, hezkidetzari begira.

4.1. Pedagogikoak

Ondorio pedagogikoetan, ezinbestekoa da Ikastetxeko Dokumentuen behaketa egitea, han zehazten baita zein eskola eredua jarraitzen den, ikaskuntza-irakaskuntza prozesuan eragina duten faktore guztiak eta honen ideologia.

Eskolako dokumenturik oinarrizkoena, garrantzitsuena, UPO (Urteko Programazio Orokorra) izanen da. Honetan, eskolak askatasun mugatua dauka, Gobernuak %70 zehazten baitu lehen aipatutako curriculumaren bitartez.

UPOren bitartez, Hezkuntza Proiektua definitzen da. Hezkuntza Proiektuak maiz arlo afektiboak alde batera uzten ditu, ez baititu ikasgai guztietan integratzen eta zuzenean gaitasun zehatz batzuekin lotzen da. Eskolak pertsonaren identitate eta autonomia garatu beharko luke, hori izan beharko zen honen oinarria. Modu honetan, jarrerak izan beharko ziren ebaluazio ororen ardatza.

Hezkidetzaren inguruan jarduten ari bagara, “Hezkuntza Proiektuaren” ordeztu “Hezkidetza Proiektua” deitzera igaro beharko zen, hezkidetza izanen baita hezkuntza ororen oinarria eta helburua. Hau funtsezko dokumentua izanen da, bertan orientazio didaktikoak, irakaskuntzaren oinarriak, helburu orokorrak, ikastetxearen antolakuntza eta gestioa bilduko dira, betiere genero ikuspegitik, hezkidetzaren oinarri pedagogikoak aintzat hartuz.

Aurrerago zehaztasun hadiagorekin azalduko den bezala, Hezkidetza Proiektuak ikasleen garapen integrala bilatuko du alor kognitibo, afektibo zein jarrerazkoan, genero ikuspegi batetik, pertsonak heztea alegia.

Egungo Hezkuntza Legeak (LOE, 2006) eta honen barnean zehazten den curriculumak, hasiera batean diskriminazio eza eta neska eta mutilen arteko berdintasuna bermatzen duen arren, oso mugatuta dago esfera publikoari dagozkion baloreekin, hala nola autoritate, objektibotasuna, edukien bereganatzea, arrazionaltasuna, behaketa... baina ez dio arlo afektiboari behar bezain besteko garrantzia, honek pertsonaren garapen integrala mugatzen du.

Hezkidetza proiektuaren garrantzia aipatuta, Begoña Salasek (1994) zehaztutako jarraibideak aintzat hartuko ditugu Hezkidetza Proiektu bat aurrera eramateko orduan:

1. Testuingurua –egoera soziokulturala-

Ikastetxeak, zonaldearen arabera, hezkuntza prozesuan parte hartzen duten eta erabakigarriak diren alderdi ezberdinen behaketa egin beharko du, esaterako:

- Hiria edo herria den
- Etxebizitza
- Familia mota
- Denbora eta espazioaren banaketa
- Etxeko lanen ardurak
- Erabiltzen den hezkuntza
- Ama eta aitaren lana
- Nork hartzen duen hezkuntzaren ardura
- Tokian tokiko kirol, kultura eta aisialdiko jarduerak.
- Tokian tokiko mugimendu kultural eta erlijiosoak.

2. Ikaskuntza-irakaskuntza prozesua

Ikastetxeak bere proiektuaren hainbat alderdi errebisatu beharko ditu ikuspegi kritiko eta ez diskriminatzaile batetik.

- Dokumentuetan erabilitako lengoaia
- Lengoiaren erabilera zentzu orotan
- Ikasleriaren gizarteratze prozesua
- Material didaktikoak
- Hezkuntza eredua
- Antolaketa
- Ardura banaketa
- Denbora eta espazioen banaketa
- Ikasleen banaketa arlo eta etapen arabera
- Ikastetxeko dokumentuak; UPO, Elkarbizitza plana...
- Ageriko curriculum eta curriculum ezkutua
- Irakasleen jarrera ikasleekiko –neska eta mutilak-
- Ikasleen jarrera irakasleekiko –emakume zein gizon-
- Ikasleen arteko jarrerak
- Lanbide orientazioak
- Gelaz kanpoko jarduerak
- Guraso elkarteak

Ikus dezakegu nola jarraibide hauetan Begoña Salasek (1994) garrantzia ematen diola curriculum ezkutuari, egungo Hezkuntza Legedian gertatzen ez del bezala. Gainera,

jarrerai bide ezberdinetatik ematen zaie garrantzia; irakasleen jarrera ikasleekiko, neskak eta mutilak era parekidean aintzat hartuz. Ikasleen jarrera irakasleekiko eta ikasleek arteko jarrerak, honetan arreta berezia ematen zaio, haien artean sortzen diren diskriminazio edo desorekei bereziki. Azkenik, Dokumentuetan eta beste esparruetan erabiltzen den lengoia aipatzen da, lengoai parekide eta errespetuak oinarritutakoa erabili behar da. Gaztelaniaz egiten denean bereziki, bi generoen erabilera sustatu behar da, edo neskak eta mutilak aintzat hartzen dituzten hitzak erabili.

Bestalde, hezkidetzak eskolan lantzen diren alor ezberdin bakoitzean integratu beharko zen. Jarraian matematiketan, natura, gizarte eta kulturen, hezkuntza fisikoan eta hizkuntza alorren irakaskuntza-ikaskuntza prozesu hezkidetzailleak aurrera eramateko proposamenak egiten dira, hainbat autoreek egindako proposamenetan oinarrituz:

Alor matematikoa (Pilar Tudela, 1993)

- Enuntziatu eta adibide sexisten alboratzea, gizonak eta emakumeak tradiziozko zereginak egiten ateratzen diren ereduak suntsitzea.
- Esanguratsuak diren jarduerak planteatzea, egunerokotasunarekin harremana dutenak. Honakoan oso aberasgarria izan liteke tradizioz emakumeek egin dituzten lanak egiten ikastea; produktu eta prezioen arteko harremanak, aurrekontuen prestaketa, etxeko gastuen antolaketa eta kontuak...
- Sexuen araberako ohiko kalifikazioak kentzea.
- Jarduerak burutzeko kooperazioa bilatzea.
- Teknika manipulatioak sustatzea, Montessori materialak esaterako.

Natura, gizarte eta kultura alorrak (Pilar Tudela, 1993; Nuria Solsona, 2001)

- Zientzia eta teknologiarekiko interesa sustatzea. Material zientifikoen erabilera sustatzea, alor honen ardatza praktika delarik. IKTen erabilera sustatzean, arbela digitalaren bitartez edo bestela, informatika gelara maiztasunez joanez.

- Eremu pribatua ikasgelara eramatea, gizonak bereziki inplikatur. Aurrekontu, errezeta, erosketa zerrendak, jakiak prestatzea eta garbiketa prozesuen behatzea. Etxearekin harremana duten beste jarduerak aurrera atera daitezke ere; elektrizitatea, birtziklapen prozesuak...

Esaterako, oso ohikoak diren jokoak eraman daitezke gelara, “dendetara” jolastean esaterako kooperazioa, prezioak, produktuak, kalkulu matematikoak...lantzten dituzte.

- Zientziaren ikuspegi androzentrikoa dituzten testuak ez erabiltzea, emakumeen papera zientzian isladatzea eta gogoeta kritikoa egitea hauek izan dituzten arazoetan.
- Giza gorputza ikastean ikuspuntu parekide bat ematea, inongo diskriminaziorik egin gabe.
- Bakoitzaren zaintzaren inguruko jarduerak prestatzea, batik bat bakoitzaren gorputza, higiena eta osasunari zuzenduak.
- Maiz emakumeen presentzia oso eskasa da, horregatik irakaslegoak testu alternatiboak bilatzea oso aberasgarria izango litzateke emakumeak alor ezberdinetan egindako lanen inguruan eta honen jasandako presio eta alboratzea.

Hezkuntza fisikoa

Jesus A. Alonsok (2007) (<http://www.cismamagina.es/pdf/24-09.pdf> 2013/05/20 eskuragarri) hezkuntza fisikoa eta hezkidetzaren inguruko loturak ikertu ditu, ikasgai honetan maiz bizi diren diskriminazioak eta maskulinizazioa aintzat hartuz. Ikasgai honek tradizioz femeninoak izan diren jarduerak integratzeko aukera ematen du; soka-saltoa, dantzak edo neskek jolastutako jokoak. Alonsorentzat, hezkuntza fisikoak garapen fisikoa lantzeaz gain, jokuaren bitartez gaitasun asko lantzeko aukera ematen du, besteak beste etxeko lanak, indarkeriaren prebentzioa, jarduera fisiko ez sexisten garapena etab.

Hezkuntza fisikoko irakasle honek ikasgaian lantzen diren jarrera eta jokabideei ematen die garrantzia, baita autoestimua eta autonomiaren garapena. Hezkuntza Fisikoan egindako esku hartzea hau hezkidetzailerak bilakatzeko lau alorretan banatzen du;

Espazioari dagokionez, neskek eta mutilek espazioaren erabilera ezberdina egiten dute, lehenengok bigarrenak okupatzen ez duten espazioa erabiliz. Jarduera libreak egitean eta espazioaren erabilera desorekatua dela behatzean, irakasleak jarduera gelditzeko proposatzen du, horren inguruko hausnarketa bultzatuz. Hau jarraitzekotan, irakaslea izanen da espazioaren erabilera mugatuko duena. Bestalde, neskak eta mutilak espazio guztietan zehar mugitzea proposatzen du.

Ikasleei taldeak modu librean hautatzen uztean, maiz oso talde desorekatuak egiten dira, sexu bereko kideak elkartuz. Mutilek hezkuntza fisikoko gaitasun edo ahalmen gehiago dituztelaren ideiak, hauek beti arrakasta gehiago izatera bultzatzen du, neskak bigarren maila batean geratzen direlarik.

Taldeak osatzean, Jesús Alonsok (2007) hauek ausaz egitea proposatzen du edo hauek osatzen dituztenean sexu ezberdineko kideak modu berdintsuan hautatzearen baldintzarekin izatea.

Halaber, interesgarria da neskek abantaila gehiago izan ohi dituzten jokoak edo jarduerak garatzea, hauek baloratuagoak sentitzeko intentzioarekin. Azkenik, jardueren adibideak egitean mutilei tradizioz emakumeek egindako jarduerak eszenifikatzea eskatzeak aukera asko ematen ditu, esaterako dantzetan, berdina egingen da neskekin, mutilek gehienetan garatutako jarduerekin.

Lengoaia modu parekide batean erabiltzearen garrantzia azpimarratzen da, maiz mutilei zuzentzean hauen indarrarekin harremana duten ezaugarri fisikoekin egiten dira (indartsua, handia) eta neskei egiterakoan ordea, bere edertasunarekin harremana dutenekin.

Materialak anitzak eta parekideak izatearen garrantzia azpimarratzen da eta bi sexuak kideek era berdintsuan erabiltzea, bien erabilpen denbora kontrolatuz.

Hizkuntza alorra

Lan honetan hizkuntzaren garrantziaren inguruan hitz egin da, hezkuntza hezkidetzailera burutu ahal izateko beharrezkoa baita honen berrikuspen kritiko bat egitea. Honakoan, hizkuntzaren trataera zikloka landuko da, Pilar Tudelak (1993) egindako proposamenean oinarrituz, batik bat ipuinen garrantzia irizpide hartuz.

- Lehenengo zikloa (6-8 urte)

Liburu eta hizkuntza erabilera ez sexistak bultzatuko dira, liburu alternatiboak eskainiz, emakume eta gizonen ohiko rola hartzen ez dituztenak.

- Bigarren zikloa (8-10 urte)

Ziklo honetan, ohiko ipuinen bukaerak eraldatzean zentratu gaitezke ikuspuntu kritiko batez, hausnarketak bultzatuz. Horretarako, neska eta mutilen rolen edo ezaugarrien zerrendaketa egin daiteke. Ikasleek arazo gehiago izaten dituzte neska protagonista den ipuinak asmatzeko, beraz mutilei neska protagonisten ipuinak asmatzea bultzatuko zaie, eta neskei ipuinak non protagonista mutila den ipuinak asmatzea.

- Hirugarren zikloa (10-12 urte)

Etaparen azken ziklo honetan lexikoari garrantzi gehien emango zaio. “Gizona” terminoaren ikuspegi kritikoa bultzatuko da, “zer esan nahi dugu, gizona esaten dugunean?”. Hau egunerokotasunean erabiltzen dugun moduan analizatuko da, baita testu liburuetan, komunikabideetan... Oso interesgarria litzake ikasleek idatzi sexisten hauen edukia aldatzea, lexikoari dagokionez.

Ilido berean, beste helburu bat ikasleak testuen (narrazioak, testu liburuak...) eduki sexistez ohartzea izanen da, ikuspuntu kritiko batez. Komunikabideen bidez iristen zaizkigun testu, irudi, mezu...ezberdinen analisia izpide harturik, proiektu bat diseinatu dezakete *“Komunikabide ez sexistak”*.

Inplikazio pedagogikoen inguruan jardutean, ezinbestekoa da ebaluazioari behar bezalako garrantzia ematea. Ebaluazioaren bidez zeri ematen diogun garrantzia

adierazten da, alegia zeintzuk diren ikaskuntza-irakaskuntza prozesuaren ardatzak. Egun, ebaluazioa hiru ardatzetan banatzen da; alor kognitiboa, prozedurak eta jarrerak. Hala ere, alor kognitiboak hartzen du garrantzi gehiena, edukien bereganatzea bilatzen baita, ikasle guztiek eduki berdinak beregana ditzaten.

Ikasleen artean sortzen diren harremanak eta hauen garapena, autonomiaren garapena, auto-estimua eta garapen integrala bermatzen duten beste hainbat ezaugarrien sustapena egiten bada, beste ikaskuntza-irakaskuntza prozesu bat bideratuko da.

Noski, garapen kognitiboak ere berebiziko garrantziak hartuko du, baina hau ez da edukien barneratzean zentratuko, baizik eta prozeduretan eta eduki horien trataeran zer nolako jarrera erakusten duten. Modu honetan, talde lanak sustatu behar dira, ikasleek modu konstruktiboan ikastea esperimentazioaren bitartez eta modu kooperatiboan jarrera positiboak izanez haien ikasleekiko.

4.2. Sozialak

Ondorio sozialei dagokienez, hezkidetzaren bitartez berreraikuntza soziala lortzea bilatzen da. Hezkuntza Sistema jendartean dauden arazoak gainditu eta jendartea bera eraldatzeko tresna da.

Egungo arazo sozialen artean neska eta mutilen arteko ezberdintasunak dira, gizarte hierarkizatu batean bizi baikara, non gizonak eta emakumeak ez dira modu berdinez ikusten. Gogoan izan behar dugu mundua, biztanleria, bi bereizketa egiten dituela dena antolatzeko: emakumeak eta gizonak. Harreman guztiak “sexu-genero” sistemaren barnean garatzen dira, eta honek bizitzako alor guztietan zeharkako eragina dauka. Modu honetan sistema patriarkala mantentzen da, bakoitzari betebeharrak emanez.

Horrek gizarteko arlo guztietan ditu eraginak, gizon eta emakumeei zeregin eta izaera batzuk aurreuposatzen baitaie, sexuarekin harremanduak.

Emakumeen ahotsa eta lana isladatzean haiekiko irudia eta aurreiritziak aldatuko dira. Era berean, hezkuntzan tradizioz emakumeak egin dituen lanak lantzen badira, mutilek hauek ere egiten; garbitzen, josten, sukaldatzen, aurrekontuak egiten...

egunerokotasunean aldaketa egingo da, sexu-genero sistemaren oinarriak aldatuz eta gizarte aldakuntza ahalbidetuz, edo hau ezberdina izan daitekela ikusaraziz.

Eskola gizartearen islada da baina ere gizartea aldatzeko oso tresna boteretsua. Eskola gizartean ematen diren harreman mekanismoak irudikatzen dira; botereak, antolaketa...

Testu liburuetako edukiak, ikasteko metodologiak, ikasleei zuzentzeko modua...guztiak eragina dauka haien garapenean, eta garapena izanen du aurrerantzean izango duten izaeran. Beraz, hauek aldatzen baditugu eskolan genero ikuspegi positibo batetik, garapen integrala bilatuz, gizartea beste modu batean eraikitzea posible izanen da.

Eskolaren zeregin garrantzitsuenetarikoa gizarteratze gaitasunak garatzea da, etorkizunean gizarte batean era demokratiko eta positibo batean elkarerraginean bizitzeko tresnak ematea. Momentuz, harreman horiek askotan ez dira modu integral batean ematen, eta zeharo ezberdinak dira emakume eta gizonen artean.

Bestalde, hezkuntza afektibo-sexuala lantzea oso beharrezkoa da beste moral sexual bat garatu ahal izateko, auto-estimua eta autokontzeptua aldatuz eta emozioak ulertuz eta landuz. Ikasle bakoitzak bere burua errespetatzea ezinbestekoa da, baita ez esatea ikastea. Modu honetan, emakumeen aurkako indarkeria sexista bezalako arazo latzari aurre egitea lortuko da.

Hezkuntzak pertsona aske eta integralak sortu behar ditu eta jendarte justuago bat lortzen lagundu behar du, sexuen arteko eskubide eta aukera berdintasuna bultzatuz. Elkartasunean, parekidetasunean eta askatasunean oinarritutako jendeartea sortu ahal izateko, hezkuntza komunitatea osatzen duten agente guztien (hezitzaileak, gurasoak, ikastetxearen langileak...) inplikazioa, elkarlana eta konpromezua behar da.

5.ONDORIOAK

Lanaren azken atal honi hasiera emateko, planteatutako lehenengo zalantza hartuko dut izpide; zer da hezkidetza? ba al da egungo eskola hezkidetzaila?

Hezkidetza eskola mistotik aratago doan hezkuntza eredua dela aztertu da, tradizioz gizonen eta emakumeen ezagutzak aintzen dituen hezkuntza eredua eta neska eta mutilek arteko desoreka edo diskriminazioei aurre egiten diena, pertsonaren garapen integrala bilatuz. Lana egin ondoren eta hainbat dokumentu ikertu orduko, esan dezakegu gaur egungo eskola ez dela hezkidetzaila.

Eguno eskola mistoan mutilak eta neskak eremu fisiko berdinean biltzen dira baino hezkidetza hori baino gehiago da, gizonek alor ezberdinetara egindako ekarpenak ikasteaz gain, bestelako ezagutzak garatzea ezinbestekoa izanen da eskola hezkidetzaila lortzeko. Era berean, ikasleek ezagutu beharko lituzkete emakumeek historian zehar egindako ekarpenak eta kotziente izan hauek pairatutako menpekotasunaz.

Illo berean, asko dira emakumeek historian zehar sortutako ezagutzak; literaturan, sukaldaritzan, zaintzan, sendabelarrak, besteak beste. Hauek oso esanguratsuak dira, bakoitzaren garapen integralerako guztiz beharrezkoak baitira. Baliteke beraz, ikasle batek oso ondo bereganatzea matematika edo beste arlo instrumentaletan eskatzen dituzten edukiak baina jarrera diskriminatzailea izatea, besteekin elkarreraginean modu positiboan ibiltzen ez jakitea edo ohea prestatzen ez jakitea. Eguno Hezkuntza Sistemak beraz, soilik arlo instrumentalek hartzen dute benetako garrantzia, sormena eta jarrerak garatzeko aukera ematen duten ikasgaiei (plastika, gorputz hezkuntza, musika, tutoretza...) garrantzi gutxiago emanez. Eskandinabiako herrialdeetan, oso mirestuak diren Hezkuntza Sistemak dituzten herrialdeak, esparru pribatuko ezagutzak integratzen dituzte; sukaldatzen dute, oheak prestatzen dituzte, sendabelarren inguruko jakintzak bereganatzen dituzte etab. Ezagutza hauek modu parekidean eskolan ez garatzea oso arriskutsua gerta liteke, lan hauek gehienetan emakumeek garatzen baitituzte eta alabek, imitazioaren poderioz, errepikatzen dituzte, diskriminazio egoerak sustatuz.

Hizkuntzaren erabileraren inguruan aipatu da honek berebiziko garrantzia daukala eta oso tresna esanguratsua dela diskriminazioa mantentzeko edo berdintasuna bultzatzeko. Hizkuntza bat hau hitz egiten den herrialdearen islada da, beraz gizona erdigunea den gizarte bateko hizkuntzak erdigunetzat izanen du gizona, eta horrela gertatzen da Estatuan. Lanean garatu den hizkuntzaren diskriminazio ahalmenaren inguruko alderdia gaztelaniaz egitea aukeratu dut hizkuntza horretan garbiago ikusten baitira ezberdintasunak, genero gramatikal ezberdinak erabiltzen baitira gizona eta emakumea izendatzeko eta neutroa erabiltzean gizonari dagokion generoa erabiltzen da. Honen inguruko proposamen, teoria eta iritzi asko kaleratu dira, ekonomia linguistiko horretaz baliatuz soilik gizonaren papera aitortuz. Honen eraginez neska asko diskurtsotik kanpo geratzen dira eta ez dira historiaren parte sentitzen. Baina hizkuntzak diskriminazioan duen eragina generoaren erabileratik at doa, testu liburu edo eskolan erabiltzen diren bestelako material didaktikoetan askotan emakumea “herria” edo “gizartea” kontzeptuetatik at geratzen da. Hala ere, esan beharra dago aztertutako testu liburuek aurrerapen asko egin dituztela hizkuntzaren eta mundu ikuskeraren inguruan, batik bat gaztelaniaz non *hombre* kontzeptua *pertsonarengatik* aldatua izan den eta emakumean pairatutako menpekotasunaren inguruko hausnarketak bultzatzen diren.

Hizkuntzaren ildotik aztertu dudan ipuin tradizionalaren bitartez argi uzten da gizonak eta emakumeek rol ezberdinak transmititzen dituztela. “Eduenezuri eta zazpi ipotxak” ikertzean emakumeak lasaiak eta zerbitzariak agertzen direla ikusi dugu, beti gizon baten esperoan, honen beharra baitute amaiera zoriontsu bat izateko. Gainera emakumeak etxeko giroan agertzen dira, honi dagozkion lanak garatzen. Aintzat hartu behar dugu neska eta mutilak ipuinetako pertsonaiekin identifikatzen direla eta bere desioak haien ekintzekin lotzen dituztela, beraz arreta handiz hautatu beharko dira ikastetxean landu beharreko ipuinak.

Lan honen bidez hezkuntza afektibo-sexualaren garrantzia ikusi da. Lehen Hezkuntzako etapan oso aldaketa sakonak ematen dira; fisikoki zein psikologikoki, bizitzako alor guztietan eragina izango dituztenak. Beraz, alor hau lantzea ezinbestekoa da. Argi dago gure gorputz irudian, mendebaldeko edertasun estetika ereduak kaltea egin digula, batik bat emakumeei, eragin handiak dituelarik gure buruaren irudian eta auto-

estimuan. Egungo edertasun ereduak ez ditu gorputz osasuntsuak sustatzen; gaixo, ahul eta menpeko diren gorputzak baizik. Horrela, ez gara gai gure gorputzak maitatu eta modu osasuntsu batean zaintzeko. Gero eta ugariagoak dira anorexia eta bulimia kasuak Lehen Hezkuntzan dauden nesketan. Gaur egun ez zaio hezkuntza afektibo-sexualari behar bezalako garrantzia ematen, hein handi batean gurasoen arduratzat hartzen baita eta maiz hezkuntza honi dagozkion alderdi asko landu gabe geratzen dira. Hezkuntza afektibo-sexualaren bitartez norberaren eta besteen gorputza eta izaeraren gaineko iritzi eta ikuspegi positibo eta osasuntsuak garatzen dira, beraz erabat beharrezkoa da ikaslearen garapen integrala lortzeko.

Jokoen garrantziaren inguruan jardutean, ikusi da diskriminazio ugari sortzen direla neska eta mutilen artean hauen bitartez. Neskek jarrera pasiboa eta lasaia garatzen dute, haien artean indar asko eskatzen ez duten jokoetara jolasten. Mutilek aldiz, espazio asko behar izaten duten jolasak garatzen dituzte, askotan indar fisiko handia eskatzen duten jokoetara jolastuz eta jarrera agresiboak sustatuz maiz. Ikusi da joko hezkidetzaille anitz planteatu ahal direla, jarrera agresiboak ekidituz eta mutil eta nesken arteko berdintasuna sustatzen dutenak.

Uste dut hezkidetzatza irakasleen formakuntzan lantzea ezinbestekoa izan beharko zela, hauek kotziente izatea lehenengo pausua baita aipatutako erro hori aldatu ahal izateko. Unibertsitatean bai landu izan dugu psikologia aldetik garapen psiko-afektiboa, pedagogia aldetik diskriminazio ezaren garrantzia, baina ez da haratago joaten. Nire ustez, hezkidetzatza derrigorrezko ikasgaia izan beharko zen Magisteritzako ikasketetan. Bestalde, psikologia bezalako ikasgaietan asko lantzen da emakumeen eta gizonen arteko desberdintasunak, hala ere ez dira zehazten zeintzuk diren biologikoak eta zeintzuk psikologikoak. Irakasle direnak edo izango direnak modu kritikoz landu behar dute eskolan bizi den diskriminazioa, horretarako lehenengo pausua diskriminazio hauekiko jarrera kritikoa izatea da, ikastetxeko dokumentuetatik, erabiltzen diren materialetatik igarotzen, ikasleen artean sortzen diren harremanetaraino.

Amaitzeko, azken praktiken inguruko esperientzia hezkidetzarekin lotzea edo harremanatzea interesgarria iruditzen zait. Praktikak burutu nituen ikastetxea,

Hegoalde Ikastola, oso aintzat hartzen du hezkidetza, bere dokumentu guztietan integratzen (UPO, Elkarbizitza plana...) eta egondako gelan hezkidetzarekin lotutako hainbat gai jorratu ziren. Hasteko, irakaslearentzat oso garrantzitsua zen emakumeek pairatu duten isilaraztasuna eta menpekotasuna isladatzea, horregatik lantzen genituen gai ezberdinetan sartzen zuen emakumearen lana; zientzialarien inguruan hitz egitean esaterako, emakume zientzialarien inguruan hitz egin zuen, hauek jasandako gutxiespenari garrantzia emanez eta guztien artean honen inguruan hitz egin zuten.

Bestalde, astean behin hezkuntza afektibo-sexuala lantzen zuten *Kilimak* liburuarekin, Lehen Hezkuntzako bigarren zikloan zehar lantzen dena. Liburuaren bitartez gai anitzak jorratzen dituzte, garapen integralarekin lotuta daudenak; homosexualitatea, heterosexualitatea, emozioen adierazpena (onak eta txarrak), sexualitatea, maitasuna adierazteko moduak... Ikasleak oso interesaturik zeuden eta parte hartze handia zegoen, hala ere oso lotsatutak agertzen ziren gai batzuen aurrean eta ezberdintasun handiak zeuden mutil eta nesken artean; lehenengoek iruzkin lizunak eta “ausartak” egiten zituzten, gehienak telebistatik ikasita zirela onartzen zuten. Neskek, ordea, jarrera lasaia eta lotsatia zuten, gutxien parte hartzen zutenak zirelarik. Bestalde, haiekin joko batzuk egiteko aukera izan nuen haien jarrera eta harremanak behatzeko; neskek ukimenerako erraztasun gehiago erakusten zuten, ez zuten arazorik haien kideak, neskak ala mutilak, ukitzeko, mutilen artean hau ez zen ematen, kontaktu fisikoa ahalik eta gehien ekiditzen zuten.

Finean, ikus dezakegu hezkuntzak zeregin handia daukala gizarte berri bat eraikitze bidean, emakume eta gizonen arteko parekidetasunean eta errespetuan oinarrituta. Horretarako, Hezkuntza Sistema errotik aldatu beharko da, pertsona guztien garapen integrala eta aniztasuna bilatuz eta errespetatuz.

ERREFERENTZIAK

Altable, Charo (1993). *La coeducación sentimental*. Sevilla: MC Morón

Apple, Michael (1988). *Maestros y textos: una economía de las relaciones de clase y de sexo en educación*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica

Arenas Fernandez, Gloria (1996). *Triunfantes perdedoras. Investigación sobre la vida de las niñas en la escuela*. Malaga: Instituto de la Mujer.

Barffuson, René; Revilla Fajardo, Jorge A.; Carrillo Trujillo, Carlos D. (2009). Aportes feministas a la educación. *Enseñanza e investigación en psicología*. 357-376, 2.

Benitez, Leticia (2010). *La coeducación en Educación Erimaria*. Granada; Innovación y experiencias educativas.

Bernstein, Basil; Bordieu, Pierre (1988). *Poder, educación y conciencia. Sociología de la transmisión cultural*. Santiago: Cristián Cox.

Bettelheim, Bruno (1977). *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Barcelona; Crítica.

Blackwell, Su; Wendy, Jones (2012). *Cuentos de princesas. Siete cuentos clásicos*. Madrid;SM

Blanco, Nieves (2002). Educar a mujeres y hombres. *Género y educación*. 37-45. Barcelona; Laboratorio Educativo.

Cabanillas, Mónica; Paris, Ángela; Padrón, M^a del Mar (2008). *Análisis y transferencia de buenas prácticas*. Murcia; Consejería de política social, mujer e inmigración.

Castaño Gómez, Ana María (2013). *El alma de los cuentos*. Andalucía: Instituto Andaluz de la Mujer.

Cerviño Saavedra, M^aJesús (2007). *Nombrar la sexualidad. El amor y la sexualidad en la educación*. Madrid: Instituto de la Mujer

Colectivo HARIMAGUADA (1999). *Educación afectivo-sexual en la Educación Primaria*. Madrid: Instituto de la Mujer

Coll, César (1987). *Psicología y currículo*. Barcelona; Laia

Conocimiento del medio 6º Ed. Primaria (2011). *Proyecto la casa del saber*. Santillana.

Curriculum. *Lehen Hezkuntza*. (2006). Iruña: Nafarroako Gobernua. Hezkuntza Departamentua.

De la Peña, Eva M^a (2010). *Sexismo y violencia de género en la Juventud Andaluza*. Andalucía; Instituto Andaluz de la Mujer.

Delval, Juan (1994). *El estudio del desarrollo humano*. Madrid; Siglo XXI de España Editores

Espinosa Bayal, Mª Angeles (2010). *La construcción del género desde el ámbito educativo: una estrategia preventiva*. Emakunde.

Etkin, Harry Robert (1993). *La doble moral de las organizaciones. Los sistemas perversos y la corrupción institucionalizada*. Madrid: McGraw-Hill

Mateos Gil, Almudena; Verdés Giménez, Patricia (2007). *La sexualidad desde tu práctica educativa*. Madrid: Instituto de la Mujer.

Hernandez, Graciela; Jaramillo, Concepción (2003). *La educación sexual en la primera infancia*. Madrid; Neturity

Garcia Messeguer, Álvaro (1977). *Lenguaje y discriminación sexual*. Madrid: Cuadernos para el diálogo.

Gonzalez, Maider (2012). Elkarriketa. *HikHasi aldizkaria*, 16-24 (166).

Jacobson, Lenore; Rosenthal, Robert (1983). *Pygmalion en la escuela. Expectativas del maestro y desarrollo intelectual del alumno*. Madrid; Morova

Jimenez Aragonés, Pilar (1999). *Materiales didácticos para la prevención de la violencia de género. Educación Primaria*. Málaga: Consejería de Educación y Ciencia.

Lomas, Carlos (2002). *El sexismo en los libros de texto. Mujer y educación*. Barcelona: GRAÓ

Levy, Gary; Taylor, Marianne eta Gelman, Susan (1995). Traditional and evaluative aspects of flexibility in gender roles, social conventions, moral rules, and physical laws. *Child Development*. 515-531

López Rodríguez, Francesc. (2002). *Género y educación, la escuela coeducativa*. Barcelona: Editorial Laboratorio Educativo.

López Sanchez, Félix (1999). *Sexualidad en la etapa primaria*. Andalucía: Consejería de Educación y Ciencia.

Maccoby, Eleanor; MacFarlane, Seth (1980). *Social development: Psychological growth and the parent-child relationship*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.

Mateos Gil, Almudena; Sasiain Villanueva, Itxaso (2006). *Contar cuentos cuenta, en femenino y en masculino*. Madrid; Instituto de la Mujer

Mead, Margaret (1987). *Experiencias personales y científicas de una antopóloga*. Barcelona: Paidós Studio Básica

Moral, Beatriz; Petxarroman, Begoña. (2005). Hezkidetza detaile sutilen indarra. Nor dago erdian, nor bazterrean?. *HikHasi aldizkaria* 96. zenbakia.

Moreno, Monserrat. (1993). *Cómo se enseña a ser niña: el sexismo en la escuela*. Barcelona; Icaria.

Organización Mundial de la Salud (2002). *Informe sobre la violencia y la salud*. Washintong: OMS.

Pellejero Goñi, Mª Lucía; Albertín Lasaosa, Ana M^a (1999). Género y escuela. *Huarte de San Juan, revista de la Facultad de Ciencias Humanas y Sociales*. Pamplona; Universidad Pública de Navarra.

Poal Marcel, Gloria. (1993). *Entrar, quedarse, avanzar*. Madrid; Siglo Veintiuno.

Ruiz Repollo, Carmen (2007). *Nuevas formas de jugar*. Andalucía: Insituto Andaluz de la Mujer.

Salas, Begoña (1994). *Orientaciones para la Elaboración del Proyecto Coeducativo de Centro*. Bilbao; Maite Canal.

Santos Guerra (2004). *Cambio cultural en la escuela que aprende. Perspectiva de género en la organización escolar*. Málaga: Universidad de Málaga

Sau, Victoria (1981). *Diccionario ideológico feminista*. Barcelona; Icaria

Solsona Pairó, Núria (2001). Química culinaria y saberes femeninos. *Aula de innovación educativa* n. 105. 41-45

STEE-EILAS sindikatua (2010). *Hezkidetza da bidea! Berdintasunezko elkarbizitzarako material didaktikoa*. Araba.

Subirats, Marina (1995). *De la enseñanza segregada a la coeducación*. Madrid: Instituto de la Mujer.

Subirats, Marina (1998). La coeducación, un tema de futuro. *Aula de Innovación Educativa* n. 98. 46-47

Subirats, Marina; Brullet, Cristina (2002). *Rosa y azul: transmisión de los géneros en la escuela mixta. Mujer y educación*. Barcelona: Editorial GRAÓ

Torres Santomé, Jurjo (1994). *El curriculum oculto*. Madrid: Morata

Tomé González, Amparo; Ruiz Maillo, Rafael (1996). El espacio de juego: escenario de relaciones de poder. *Aula de innovación educativa* n. 52. 37-41

Tomé González, Amparo (2002). *Luces y sombras en el camino hacia una escuela coeducativa. Mujer y educación*. Barcelona: GRAÓ.

Tudela, Pilar (1993). Las personas conviven en la escuela. Una propuesta coeducativa. *Aula de innovación educativa* n.21. 10-15

Turín, Adela (1994). *Los cuentos siguen contando*. Madrid; Horas y horas.

Tusón, Amparo (1991). Iguales en la lengua-desiguales en el uso. Bases socio-lingüísticas para el desarrollo discursivo. *Signos. Teoría y práctica de la educación*, 2, 50-59.

Tusón, Amparo (2002). *Lenguaje, interacción y diferencia sexual. Mujer y educación*. Barcelona: Editorial GRAÓ

Ugarte, Beatriz. (2005). Hezkidetza, detaile sutilen indarra. *HikHasi aldizkaria* 96. zenbakia.

Watzlawik, Paul (1993). *Profecias de autocumplimiento*. Barcelona: Gedisa.